

GHID

privind identificarea, clasificarea
și contracararea informațiilor false
lansate în spațiul public și mediatic
al Republicii Moldova

Autor:
Sergiu BUGAI

Recenzent:
Mariana IAȚCO,
dr., conf.univ.

Ghidul este elaborat în cadrul proiectului „Sprijinirea gândirii critice și rezistența la dezinformare în Republica Moldova”, implementat de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, în perioada ianuarie 2023 – octombrie 2024, și este susținut financiar de către Ambasada Finlandei la București.

Conținutul Ghidului este responsabilitatea exclusivă a autorului și nu reflectă punctul de vedere al IDIS „Viitorul” sau al donatorului. Orice utilizare a unor extrase din Ghid sau opinii ale autorului trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul”.

IDIS „Viitorul” este un think tank independent, înființat în 1993 care combină cercetarea socială, politică și economică cu componente solide de advocacy. Instituția realizează cercetări aplicate de monitorizare pe mai multe domenii: economie, politica socială, politicile UE, dezvoltarea regională, dar și riscurile de securitate și de politică externă.

Urmărește-ne pe Facebook - <https://www.facebook.com/IDISViitorul> ;

Abonează-te la canalul nostru de Telegram - <https://t.me/idis93> ;

Vizionează-ne pe canalul nostru de Youtube - <https://www.youtube.com/@idisviitorul8539> .

ADRESA DE CONTACT:

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”
Republica Moldova; MD-2005; mun. Chișinău; str. Iacob Hîncu, 10/1;
Telefon: 373-22-22-18-44;

CUPRINS

TERMINOLOGIE	4
STEGULEȚE ROȘII APLICABILE LA DETECTAREA FAKE NEWS	6
SURSE WEB PENTRU FACT-CHECKING.....	8
INTRODUCERE.....	10
DEFINIȚII ȘI CONTEXT	13
Ce sunt știrile false	14
Tipuri de știri false.....	15
Cum funcționează știrile false.....	17
STEGULEȚE ROȘII – SEMNE DE AVERTIZARE TIMPURIE A FAKE NEWS.....	26
„Stegulețe roșii” recomandate de Oxford Internet Institute.....	29
„Stegulețe roșii” recomandate de The News Literacy Project	32
„Stegulețe roșii” recomandate de TeachThought.....	34
CONSTATAREA ȘI EVALUAREA CAZURILOR DE DEZINFORMARE ÎN CONȚINUTURILE AUDIOVIZUALE.....	37
INSTRUMENTE DE VERIFICARE ÎN PROCESUL DE FACT-CHECKING	41
Verificarea imaginilor.....	41
Verificarea identității.....	42
Verificarea locului	43
Alte instrumente utile	44
STUDII DE CAZ	46
EXEMPLE DE ȘTIRI FALSE.....	52
SURSE BIBLIOGRAFICE.....	60

TERMINOLOGIE

astroturfing	o tehnică de propagandă utilizată în scopuri politice sau publicitare, care urmărește crearea impresiei aparente a unui comportament spontan în sprijinul unei opinii, pentru a-i conferi o pretinsă „popularitate” pe care nu o deține în realitate. Este lipsit de etică și subminează procesul democratic, deoarece permite unui grup mic de indivizi să creeze aparența unui sprijin larg pentru opiniile lor;
cherry-picking (<i>cules de cireșe</i>)	în dezinformare se referă la practica de a selecta și prezenta doar informațiile cele mai benefice argumentului autorului din toate cele disponibile (false sau inexacte);
clickbait	strategie bazată pe informații eronate pentru a înșela utilizatorii web și pentru a-i ademeni să urmeze un link;
crowdturfing	folosirea platformelor de crowdsourcing pentru a răspândi adrese URL rău intenționate în rețelele sociale cu scopul de a forma campanii astroturfing și pentru a manipula motoarele de căutare, degradând, în cele din urmă, calitatea informațiilor online și amenințând utilitatea acestor motoare;
cyberbullying (<i>hărțuirea în mediul online</i>)	formă de agresiune care folosește comunicarea electronică, de obicei rețelele sociale, care poate conține informații greșite, zvonuri și discursuri instigatoare la ură;
debunking	procesul de demascare a știrilor false;
deepfake	o tehnică de inteligență artificială (IA) care utilizează algoritmi avansați de învățare profundă pentru a crea conținut fals sau manipulat, în special în ceea ce privește imagini și videoclipuri;
dezinformare	răspândirea și / sau fabricarea intenționată a informațiilor false;
domen	este o parte (de obicei, prima parte) a unei adrese web care identifică o resursă specifică pe internet. De exemplu, în adresa web „www.xyz.com” domeniul este „xyz.com”;
fact-checking	procesul de verificare a acurateții informațiilor;
fake news	dezinformare în format de știri;
farsă (<i>en. hoax</i>)	dezinformare care poate avea și scopuri umoristice;
hate speech (<i>ură în vorbire</i>)	discursul sau limbajul care promovează sau exprimă ură, discriminare, violență sau prejudecăți împotriva unui grup sau individ bazat pe caracteristici precum rasă, etnie, religie, orientare sexuală, gen, dizabilități sau alte caracteristici protejate;

hyperlink	element de text sau grafic pe o pagină web care, atunci când este apăsat, direcționează utilizatorul către o altă pagină web sau alt conținut online; ele sunt, în general, subliniate sau evidențiate în alt mod pentru a indica faptul că ele pot fi apăstate sau făcute click;
infodemie	amestec de dezinformare și informații adevărate despre originile și remediile alternative ale unei boli; observat în special în timpul pandemiei de COVID-19;
legende urbane	folclor alcătuit din zvonuri, caracterizat prin elemente supranaturale, înfiorătoare sau pline de umor;
malinformation	răspândirea informațiilor care sunt parțial sau total adevărate, dar răspândite cu intenții rele;
misinformation	răspândirea neintenționată de informații false, ducând în eroare consumatorii de știri și informații;
meme	o formă de conținut cultural, adesea sub forma unei imagini, videoclipuri, sau texte, care se răspândește rapid pe internet; sunt adesea create pentru a fi amuzante sau pentru a transmite o idee într-un mod ușor de înțeles și de distribuit;
newslane	o linie sau un flux continuu de știri, actualizate în timp real; o listă sau un rezumat al știrilor curente, prezentat într-un mod succint și ușor de accesat;
propagandă	informație defectuoasă care urmărește să influențeze un public și o agendă politică;
satiră	informații false, dar intenționat inofensive în majoritatea cazurilor, chiar dacă adesea are referințe politice puternice și poate fi utilizată în practici de propagandă;
social bot	un pseudo-utilizator de rețele sociale, controlat de un software care imită comportamentul uman; folosit adesea ca un instrument pentru spam, răspândire de dezinformare și astroturfing;
spam	informații nesolicitate care își supraîncărcă destinatarii;
teoriile conspirației	explicarea unui eveniment care presupune o conspirație realizată de către un grup puternic; o teorie poate folosi știri false, zvonuri, precum și informații adevărate;
troll	utilizator de rețele sociale care folosește dezinformarea pentru a crește tensiunea dintre diferite idei;
zvon (en. rumour)	informații care pot fi adevărate și exacte, dar încă neverificate; dacă este falsificată, devine dezinformare.

STEGULEȚE ROȘII APLICABILE LA DETECTAREA **FAKE NEWS**

ZECE ÎNTREBĂRI PENTRU A DETECTA O ȘTIRE FALSĂ

Utilizați întrebările de mai jos pentru a evalua probabilitatea că o informație ar putea fi o știre falsă. Cu cât mai multe stegulețe roșii vor fi încercuite, cu atât ar trebui să fiți mai sceptic!

1.	Evaluați reacția emoțională: Este puternică ? V-a supărat ? Sperați foarte tare că, informația se va dovedi adevărată sau falsă?		Da	Nu
2.	Cugetați asupra modului, cum v-ați ciocnit cu asta. A fost promovat pe un site? A apărut într-un newslane de social media? V-a fost trimis de către cineva dintre cunoscuți?		Da	Nu
3.	Luați în considerare titlul sau mesajul principal:			
a.	Sunt folosite semne de punctuație excesive(!) sau majuscule pentru accentuare?		Da	Nu
b.	Știrea conține opinii declarative scurte și concludente ?		Da	Nu
c.	Face o atenționare că, conține un secret sau vă comunică despre ceva, ce „mass-media” nu ar vrea ca să știți?		Da	Nu
d.	Știrea afirmă în mod explicit că spune adevărul și/sau toți ceilalți vă mint?		Da	Nu
e.	Știrea vă pune povara să răspundeți la întrebări?		Da	Nu
f.	Știrea sugerează un complot din partea cuiva („mass-media”, „elite”, „corporații”, „guvern”), dar nu spune exact care este complotul și nu oferă nici o dovadă pentru aceasta?		Da	Nu
4.	Aceste informații sunt concepute pentru a le partaja ușor? De exemplu, ca un meme ?		Da	Nu

5. Luați în considerare sursa informațiilor:			
a. Este o sursă cunoscută?	Da	Nu	
b. Există un nume (numele unui autor) atașat acestui articol?	Da	Nu	
c. Accesați secțiunea „Despre” sau „About” a site-ului. Site-ul se descrie ca fiind un site de „fantasy news” sau „știri satirice”?		Da	Nu
d. Persoana sau organizația care a transmis informația, respectă standardele editoriale?	Da	Nu	
e. Secțiunea „Contactați-ne” include o adresă de e-mail care să corespundă domenului (și nu o adresă de e-mail Gmail sau Yahoo)?	Da	Nu	
f. O căutare rapidă a numelui site-ului trezește suspiciuni?		Da	Nu
6. Informația (știrea) pe care o evaluați are o dată curentă?			
	Da	Nu	
7. Informația (știrea) citează o varietate de surse, inclusiv surse oficiale și de expertiză? Informațiile transmise prin intermediul știrii apar în reportajele de știri ale altor agenții de știri / posturi tv?			
	Da	Nu	
8. Informația (știrea) are un hyperlink către alte surse de calitate? Cu alte cuvinte, știrea a fost modificată sau ruptă dintr-un alt context?			
	Da	Nu	
9. Puteți confirma, utilizând căutarea inversă de imagini (<i>Reverse Image Search</i>), că orice imagine din știrea dată este autentică (cu alte cuvinte, acestea sunt sursele care n-au fost modificate sau rupte dintr-un alt context)?			
	Da	Nu	
10. În cazul în care ați scanat această informație (știre) pe un site de verificare a faptelor, cum ar fi Stopfals.md , Veridica.ro , Factual.ro , Demagog.org , FactCheck.org , PolitiFact.com , au apărut semnale care etichetează știrea ca fiind una neadevărată?			
		Da	Nu

SURSE WEB PENTRU FACT-CHECKING

Verificarea imaginilor/video	Verificarea locului	Verificarea identității	Alte instrumente
TinEye	Flickr	AnyWho	Platforma AIDR
Google Image Search	Free-ocr.com	AllAreaCodes	PeopleBrowsr
FotoForensics	Google Maps	Căutare pe Meta	Wayback Machine (arhiva web)
Exif Data Analysis	Google Translate	GeoSocial Footprint	NewsGuard
JPEGSnoop	MeteoFrance	Hoverme	SurfSafe
Ban.jo	Coduri poștale SUA	LinkedIn	InVID for Meta
HoaxEye	Wolfram Alpha	Muck Rack	Twitter HoaxEye
InformaCam	NASA Earth Observatory	Numberway	
InVID	WikiMapia.org	Person Finder	
YouTube Face Blur	Correctiv.org	Pipl.com	
YouTube Data Viewer		Rapportive	
		Spokeo	
		WebMii	
		WHOIS	

Verificarea știrilor false / fact-checking

Stopfals.md (Moldova)	Maldita.es (Spania)	
Mediacritica.md (Moldova)	Teyit.org (Turcia)	
Stopfake.org (Ucraina)	Demagog.org (Polonia)	
Veridica.ro (România)	MythDetector.ge (Ger.)	
Factual.ro (România)	Snopes.com (SUA)	
VoxUkraine.org (Ucraina)	Fullfact.org	
Correctiv.org (Germania)	Search Systems Net	
Factcheck.afp.com (Franța)	HuriSearch	
Factcheck.org (SUA)	CrowdTangle (Meta)	
Politifact.com (SUA)	EUvsDISINFO (EU)	

Această insignă confirmă că această platformă a fost considerată conformă cu principiile IFCN (International Fact-Checking Network) atunci când a fost supusă procesului de verificare stabilit și a fost evaluată de către evaluatori externi. Prin acest proces, o organizație trebuie să demonstreze un angajament față de imparțialitate și corectitudine, transparența surselor, transparența finanțării și a organizării, transparența metodologiei și un angajament pentru corecții deschise și oneste.

EFC&SN (European Fact-Checking Standards Network) este vocea fact-checker-ilor europeni care susțin și promovează cele mai înalte standarde de verificare a faptelor și alfabetizare media în efortul lor de a combate dezinformarea în beneficiul public.

Programul Meta de verificare a informațiilor de către terți – colaborarea cu instituții independente de verificare a informațiilor certificate de IFCN, care identifică, analizează și evaluează informațiile eronate virale pe Facebook, Instagram și WhatsApp.

NewsGuard i-a acordat lui **Snopes** un rating perfect de credibilitate de **100/100**, un scor acordat doar unui număr mic de posturi de știri cu cele mai înalte standarde editoriale.

INTRODUCERE

În era informației, abundența și diversitatea surselor media ne oferă acces rapid la informații esențiale, știri și conținut distractiv. Informațiile nu mai sunt oferite doar de către televiziune, presă scrisă sau online, ci pot fi citite și vizionate pe bloguri, rețele de socializare, precum Facebook, Twitter, dar și de pe platformele WhatsApp sau Telegram. Chiar și așa, această diversitate poate fi o sursă de dezinformare și manipulare.

Dezinformarea, a fost și continuă să fie o provocare pentru democrație. Epoca digitală necesită noi abordări și angajamente care să se potrivească cu amploarea, viteza și prevalența amenințărilor informaționale lansate în spațiul public și mediatic. Accesul semnificativ la un mediu informațional sănătos este parte integrantă a funcționării unei societăți libere care respectă drepturile și libertățile oamenilor.

Utilizarea smartphone-urilor și a serviciilor mobile de mare viteză a condus la răspândirea conținutului foto și video în rețelele de socializare. Acum primele mesaje cu știri internaționale și de ultimă oră, precum și dovezi video și foto, apar tot mai des în rețelele de socializare. Deseori, ele sunt preluate de către televiziuni și platforme de știri online, astfel acoperindu-se un auditoriu și mai mare, precum și o viteză de răspândire mai accelerată.

Pentru jurnaliști, aceasta reprezintă o oportunitate excelentă, dar și o provocare. Prin intermediul acestor canale, ei obțin știri de ultimă oră din întreaga lume și pot să comunice despre unele evenimente despre care altfel nu am fi aflat. În același timp, în rețelele de socializare se publică informații inexacte și cuvinte scoase din context cu scopul de a induce utilizatorii în eroare.

Pentru a utiliza informații de pe rețelele de socializare, jurnaliștii trebuie să verifice autenticitatea fotografiilor, înregistrărilor video sau a surselor. Acest deziderat se referă și la consumatorii de informații, întrucât unii jurnaliști, fie de rea-credință, fie neintenționat, propagă informații trunchiate, eronate, neverificate, dar și știri false (fake news), iar primii, la rândul lor, devin diseminatori către alți consumatori și tot așa mai departe. De aceea, în contextul actual, problema știrilor false a devenit unul dintre cele mai importante subiecte ale jurnalismului modern.

Tot mai mult, sistemul științelor sociale, jurnaliștii și specialiștii în securitatea informațiilor, abordează cu maximă seriozitate problema știrilor false, iar mai nou, a deepfake-urilor create de inteligența artificială. Impactul lor asupra opiniei și comportamentului consumatorului de știri este foarte simțitor, în special în perioada campaniilor preelectorale. De către experții în fact-checking și jurnaliștii moldoveni, au fost elaborate un șir de cercetări, analize, recomandări, manuale de educație media și politici în ceea ce privește securitatea informațională. Totuși, în condițiile unui război hibrid, în care spațiul media național a devenit un câmp de luptă, se impune necesitatea reacționării prompte și operante la tot ceea ce se numește dezinformare, manipulare, fake news.

În acest sens, ghidul va ajuta la identificarea rapidă și ușoară a știrilor false prin aplicarea instrumentului de verificare, denumit „stegulețele roșii”. Este un instrument foarte util pentru cei care creează și care consumă știri și informații, întrucât include nu doar detectarea dezinformării și manipulării opiniei publice, dar și procedee de analiză, precum și recomandări de prevenire și contracarare a riscurilor generate de aceste procese malefice.

Pe lângă faptul că oferă informații despre cum pot fi depistate știrile false și verificate informațiile, ghidul oferă și exemple pentru a dezvolta propriile abilități în acest domeniu. După instrumentul de tipul „stegulețele roșii” prezentat, sunt furnizate sfaturi utile care ar trebui luate în vedere în timpul consumului de știri din mass-media și verificării și partajării lor pe rețele sociale. Pentru a realiza un fact-checking avansat, ghidul prezintă și o listă de platforme online pentru verificarea surselor de informații, a datelor, materialelor video și foto.

Multe centre de cercetări interdisciplinare aplică metodologia „stegulețelor roșii” în scopul identificării rapide a știrilor false. De exemplu, Oxford Internet Institute a lansat ghidul online „[The ComProp Navigator](#)” pentru verificarea știrilor, în care, printre altele, se regăsește și instrumentul „[Top Six Red Flags that a News Story is Unreliable, Disreputable and Embarrassing for You to Share](#)” elaborat de către organizația de supraveghere media din Statele Unite „Ad Fontes Media”.

O altă organizație americană „The News Literacy Project” a lansat platforma de e-learning gratuită „Checkology”, care propune instrumentul „[Ten questions for news detection](#)” pentru verificarea știrilor false.

De asemenea, și compania „TeachThought” oferă platforme de e-learning „Critical Thinking”, propunând instrumentul „[20 Questions To Help Students Think Critically About News](#)” pentru identificarea informațiilor false.

Design-ul metodologic

Deoarece suntem interesați să oferim o relatare detaliată a mecanismelor tacticii de dezinformare și manipulare a media, ghidul este fundamentat pe o *metodologie bazată pe studii de caz*. Autorul Ghidului a ales mai multe cazuri de criză, deoarece situațiile de criză sunt marcate de incertitudine și zvonuri. Respectiv Ghidul, este conceput pentru a îndruma în identificarea conținutului fals sau înșelător al știrilor și informațiilor intenționat inadvertente, în condițiile incertitudinii și ale scepticismului, în special atunci când informațiile oficiale sunt rare sau întârzie ca reacție de răspuns.

La fel, a fost aplicată *metoda process tracing* prin care au fost colectate mesajele și informațiile care conțineau zvonuri, manipulări, dezinformări prin screeningul canalelor TV din Federația Rusă „Pervâi kanal” (www.1tv.ru); NTV (www.ntv.ru); „Pervâi Prodnestrovski” (<http://tv.pgtrk.com>); radio „Vesti FM” (<http://smotrim.ru/radiovesti>); Telegram „Antimaidan 2.0 [moldavskaya

¹ La 30 octombrie 2023 Serviciul de Informații și Securitate a blocat 31 de portaluri web, dintre care 21 site-uri de știri rusești și a suspendat licențele de emisie a 6 posturi de televiziune pentru promovarea știrilor false în domenii ce afectează securitatea națională, precum și sursele online care, prin mesajele promovate, incită la ură, la dezordine în masă sau război; <https://sis.md/ro/content/decizii-noi-privind-securitatea-informa%C8%9Bional%C4%83-republicii-moldova>

versia] (t.me/antimaidanmd)"; Telegram „Pridnestrovet” (t.me/pridnestrovec); Telegram „Sputnik Moldova” (t.me/rusputnikmd). Conținutul lor este adesea fabricat sau manipulant, unele site-uri promovează teorii ale conspirației populare sau conspirații specifice unei țări, iar altele adaugă viziuni naționaliste sau de extremă dreaptă. Însă, cel mai des, aceste tipuri de conținut sunt combinate. Ele se leagă între ele și formează un vast ecosistem de trâmbițe și ecouri ale propagandei rusești pe teritoriul țării noastre.

O altă metodă utilizată la elaborarea Ghidului este *metoda cronologică (timeline)*, care permite să stabilim traiectoria unui fake news, de la punctul cum s-a format, continuând cu răspândirea sa și până la dezmințire și contracarare.

Așadar, într-o lume în care există știri false, nu poți fi un consumator pasiv de informații și nu te poți aștepta să întâlnești doar adevărul. Cu multe articole de „știri” pline cu informații false și afirmații bazate pe dovezi puține sau chiar deloc, descifrarea adevărului poate fi o sarcină imposibilă - așa că Ghidul vă va ajuta să identificați știrile false, punând întrebări, cunoscând caracteristicile tehnice ale surselor de știri online, televizate și ale presei scrise și efectuând cercetări contextuale prin aplicarea „stegulețelor roșii”.

DEFINIȚII ȘI CONTEXT

- ✓ **ce reprezintă dezinformarea și cum poate să apară în diverse forme;**
- ✓ **fenomenul dezinformării în mass-media și influența acestuia asupra societății;**
- ✓ **fact-checking - procesul de evaluare și verificare a informațiilor în scopul identificării și contracarării dezinformării**

Indiferent, dacă a fost creată ca parte a unei campanii de calomnie pentru a discredita o persoană sau o companie, să răspândească teorii ale conspirației sau pentru a influența alegerile, dezinformarea sau știrile false nu sunt fenomene noi. De fapt, este o tactică folosită de mii de ani, atât de către politicieni, cât și de către figuri puternice – adesea creată cu intenția deliberată de a induce în eroare sau de a înșela și, de obicei, cu rezultatul dăunării reputației.

Cu toate acestea, internetul și rețelele de socializare au adus știri false în masă, dezinformarea fiind acum „profesionalizată” și produsă la scară industrială. În condițiile când oricine poate deschide un cont de social media în mod anonim, își poate crea propriul site web sau blog și poate difuza o versiune alternativă a evenimentelor în lume, știrile false sunt mai accesibile ca niciodată.

Potrivit unui sondaj din 2020, realizat de către Oxford Internet Institute², manipularea opiniei publice pe rețelele sociale este o amenințare tot mai mare pentru democrațiile din întreaga lume. Software-ul avansat, compatibil cu inteligența artificială, poate genera și disemina rapid conținut credibil cu titluri inteligente pentru a fi accesate, ceea ce face dificil de înțeles care știri sunt adevărate și care nu.

În ultimii ani, tot mai des se folosește termenul de **fake news** pentru ceea ce numim știri false. Ba mai mult, în 2017 termenul de fake news a devenit cuvântul anului, conform Dicționarului Collins³, depășind așa termeni ca „Antifa”, „Insta”, „Spinner”. Popularitatea expresiei „fake news” s-a datorat președintelui american de atunci, Donald Trump, care îl folosea într-un mod regulat pentru a discredita aproape orice ce nu-i plăcea. Apoi, au urmat agențiile de presă care-l foloseau foarte des pentru a evidenția informațiile false din spațiul online, iar mediul academic organiza tot mai multe simpozioane științifice cu genericul „fake news și impactul lor asupra societății”.

² Social media manipulation by political actors now an industrial scale problem prevalent in over 80 countries – annual Oxford report. Oxford Internet Institute, University of Oxford, 13 Jan 2021; <https://www.oii.ox.ac.uk/news-events/news/social-media-manipulation-by-political-actors-now-an-industrial-scale-problem-prevalent-in-over-80-countries-annual-oxford-report/>

³ Collins 2017 Word of the Year Shortlist. Collins Dictionary. November 2017; <https://blog.collinsdictionary.com/language-lovers/collins-2017-word-of-the-year-shortlist/>

Utilizarea exagerată și deseori abstractă a sintagmei „fake news” i-a determinat pe mulți experți și jurnaliști să reliefeze acest termen, considerând că fake news nu se referă doar la știri, ci la informații false, zvonuri, teorii ale conspirației, meme-uri, fotografii, videoclipuri etc.⁴

Ce sunt știrile false

Știrile false se referă la informații false sau înșelătoare, care se dau drept știri legitime. În general, știrile false cad sub două categorii:

- ✓ **informații intenționat inexacte, adică cei care le publică știu că sunt false, dar le publică oricum. Deseori, sunt publicate pentru a manipula opinia publică sau pentru a spori traficul pe un anumit site;**
- ✓ **informații care conțin elemente de adevăr, dar, la general, sunt inexacte. Acestea sunt situațiile în care autorul n-a verificat toate aspectele informației sau le-a exagerat pe alocuri pentru a scoate în evidență un anumit punct de vedere.**

Cercetătoarea americană, Claire Wardle⁵, considerată lideră în domeniul dezinformării, recomandă utilizarea sintagmei „informație falsificată” sau „contrafăcută”, pentru a transmite mai clar sensul real al „fake news”.

Conceptul de știri false nu este o noutate a peisajului media al secolului XXI, ci mai degrabă a apărut odată cu apariția primelor ziare, servind inițial pentru a distra și/sau poate ajuta la vânzarea mai multor exemplare. Nu existau intenții rele, iar jurnaliștii sau editorii se asigurau ca cititorul era conștient de faptul că informațiile prezentate nu sunt adevărate.

De-a lungul anilor, politicienii și oamenii de afaceri și-au dat seama de potențialul știrilor false și au început să le folosească pentru manipulare, respectiv politicienii - cu intenția de a ajunge la o anumită poziție în societate, iar oamenii de afaceri - să obțină profit. Tendința de a nu marca știrile false ca atare, continuă până în prezent și a devenit extrem de dificil să recunoaștem astfel de știri. În mod ironic, doar portalurile satirice continuă să-și marcheze știrile ca fiind false.

Chiar dacă adevărul a fost fundamentul jurnalismului, au apărut acei care „înfrumusețau” informația, folosind jurnaliștii pentru propria agendă și propagandă. Acest lucru a devenit prominent în timpul Primului Război Mondial, când părțile în război, în special Marea Britanie, SUA și mai târziu Germania, și-au dat seama că armatele și soldații nu sunt suficiente și așa că au început să folosească diferite tehnici de manipulare pentru a influența publicul și chiar proprii soldați.

⁴ Informare și dezinformare în peisajul media actual. Toolkit pentru copii și tineri. Centrul pentru Jurnalism Independent. UNICEF: Programul de Educație Media. 2021, p.10; <https://cji.ro/wp-content/uploads/2021/06/Toolkit-informare-si-dezinformare.pdf>

⁵ Wardle, Claire. Professor of the Practice of Health Services, Policy and Practice; <https://vivo.brown.edu/display/cwardle>

Se presupune că Uniunea Sovietică a fost prima care a utilizat termenul de „dezinformare” pentru a descrie „propaganda politică a Germaniei naziste”. În cartea sa „Dezinformarea”, autorul român Ion Mihail Pacepa susține că, termenul a fost inventat de însuși Iosif Stalin și că a fost folosit pentru prima dată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial⁶.

Stalin a numit intenționat această activitate de propagandă, astfel încât să sune „franțuzește”, pentru a-i convinge pe alții că este ceva ce vine din Occident. Potrivit aceleiași surse, Marea Enciclopedie Sovietică din 1952 definește dezinformarea ca „diseminarea de informații false sau distorsionate cu scopul de a înșela opinia publică”.

Tipuri de știri false

Există diferite tipuri de știri false, în funcție de motivația celor care le creează:

Clickbait

Informațiile senzaționale se vând, iar istoriile scandaloase sau ciudate, precum și imaginile distorsionate generează click-uri și distribuiri online. Clickbait se referă la istorii concepute în mod deliberat pentru a atrage mai mulți vizitatori pe un site și pentru a crește veniturile proprietarilor site-ului, adesea în detrimentul adevărului și al acurateței;

Propagandă

Se referă la istorii false sau distorsionate scrise pentru a induce publicul în eroare și pentru a promova o agendă politică sau o opinie părtinitoare;

Jurnalism de slabă calitate

Uneori, jurnaliștii nu au timp să verifice toate informațiile înainte de a le publica, ceea ce duce la comiterea de greșeli reale care devin știri false. Cu toate acestea, sursele noi, care se bucură de încredere, vor corecta erorile din articolele acestora și vor fi sinceri cu consumatorii de știri atunci când greșesc;

Titluri înșelătoare

Uneori, o informație poate fi în general adevărată, însă un titlu senzațional sau înșelător îi provoacă pe cititori să dea click pe el. Acest lucru poate duce la apariția de fake news, deoarece pe social media, de obicei, se afișează doar titlul și micile fragmente ale articolului, care pot fi răspândite rapid;

Conținut impostor

Este situația în care sursele de știri autentice sunt „umplute” cu informații false, inventate, pentru a înșela sau induce publicul în eroare;

⁶ Before 'fake news,' there was Soviet 'disinformation'. Adam Taylor, November 26, 2016; <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/11/26/before-fake-news-there-was-soviet-disinformation/>

Satira sau parodia

Unele fake news sunt publicate în scop de divertisment. De exemplu, istoriile satirice folosesc umorul, ironia sau exagerarea pentru a glumi despre știri sau despre oameni celebri. Aceste informații nu au scopul de a induce în eroare publicul, deoarece nu sunt menite să fie luate în serios. Exemple notabile de emisiuni satirice sunt „Ora de ras” (JurnalTV), „Vanea Băț” (TV8), site-uri satirice „Internetu’ Grăiește” (Youtube.com), „SATIRĂ: POLITIGRAF” (Radio Europa Liberă Moldova);

Dezinformarea

Include o combinație de informații reale și false, alături de asocieri false, conținut prelucrat și titluri înșelătoare. Chiar dacă are scopul de a informa, autorul nu cunoaște faptul că informațiile utilizate sunt false (impact ridicat și motivația de a dezinforma). Dezinformarea implică, de regulă, o acțiune unitară, venită din mai multe surse și are un scop clar în spate, de regulă ideologic sau militar.

Întrucât termenul „fake news” are un grad extins și pentru diferite persoane înseamnă lucruri diferite, acesta poate fi contestat. În anul 2018 guvernul britanic a interzis utilizarea acestui termen în documentele oficiale⁷, argumentând că era prea prost definit pentru a avea sens. În schimb, preferă să folosească termenii „disinformation” (dezinformare) și „misinformation” (informații incorecte) atunci când sunt redate informații false:

- ✓ **„Disinformation” (dezinformare)** – informații false sau înșelătoare create și împărtășite în mod deliberat, adesea de către un autor care ar putea avea un motiv financiar sau politic pentru a face acest lucru;
- ✓ **„Misinformation” (informații incorecte)** – aceasta, de asemenea, reprezintă informații false sau care induc în eroare, însă aceste informații nu au fost create sau difuzate în mod deliberat cu intenția de a induce în eroare.

Consiliul Europei operează și cu un al treilea termen, cel de **„malinformation”**⁸, adică informații bazate pe realitate și care sunt folosite pentru a dăuna unei persoane, organizații, țări.

Republica Moldova, la rândul ei, a introdus noțiunea de dezinformare în Codul serviciilor media audiovizuale în anul 2022, cu modificarea noțiunii în redacție nouă (iulie 2023), care are următorul conținut: **„dezinformare** – răspândire intenționată, pe orice cale, în spațiul public, a informațiilor al căror caracter fals sau înșelător poate fi verificat și care sunt de natură să dăuneze securității naționale”⁹.

⁷ British Government Bans the Phrase ‘Fake News’, Newsweek, Oct 23, 2018; <https://www.newsweek.com/british-government-bans-phrase-fake-news-1182784>

⁸ Claire Wardle, Hossein Derakhshan. *Information disorder: toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe report DGI(2017)09, p.33; <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>

⁹ Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174 din 08.11.2018; În: Monitorul Oficial al RM nr. 462-466; https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131836&lang=ro

Totodată, pentru difuzarea în mod repetat a conținutului calificat drept dezinformare, posturile de televiziune sau de radio vor putea fi sancționate cu privarea dreptului de a utiliza multiplexul cu acoperire națională.

Cum funcționează știrile false

Știrile false funcționează prin răspândirea de informații falsificate sau manipulative sub forma unor știri atractive, dar nefondate. Aceste știri pot avea diverse scopuri, inclusiv manipularea opiniei publice, influențarea alegerilor, generarea de confuzie sau chiar crearea de profituri din click-uri și distribuiri pe rețelele sociale.

Conform analizelor și cercetărilor tematice, rețelele sociale permit răspândirea rapidă a afirmațiilor false, de fapt, mai rapid decât știrile reale. Fake news se răspândesc rapid, deoarece de obicei sunt concepute pentru a atrage atenția și a genera emoții, motiv pentru care prezintă adesea afirmații sau istorii ciudate care provoacă furie sau frică.

Newsline-urile rețelelor sociale deseori dau preferință conținutului în baza indicatorilor de implicare, adică mai degrabă cât de des este distribuit și apreciat, decât cât de exact sau bine analizat. Această abordare generează o răspândire la scară largă a clickbait-ului, hiperbolei și dezinformării. Companiile de social media sunt văzute, mai degrabă, ca platforme și nu ca editori, ceea ce înseamnă că nu au aceleași obligații juridice ca și instituțiile media tradiționale, deși acest lucru se poate schimba pe măsură evoluării peisajului politic și juridic. Iată câteva moduri comune în care funcționează știrile false:

TITLURI SENZAȚIONALE ȘI ATRACTIVE

Știrile false sunt adesea însoțite de titluri senzaționale și atrăgătoare, menite să provoace interes și să încurajeze click-urile rapide.

Titlurile senzaționale și atrăgătoare reprezintă un instrument eficient pentru captarea atenției publicului și generarea de interacțiuni rapide, cum ar fi click-urile, distribuirile și comentariile de pe rețelele sociale. Există câteva aspecte cheie de luat în considerare în legătură cu această afirmație:

- ✓ **Captează atenția rapid:** titlurile senzaționale și atrăgătoare au capacitatea de a atrage atenția rapidă a cititorilor sau a utilizatorilor online într-o lume plină de informații. Această atracție imediată poate duce la răspândirea rapidă a conținutului, indiferent de validitatea acestuia;
- ✓ **Generare de click-uri și interacțiuni:** în mediul online, numărul de click-uri și interacțiuni este adesea asociat cu succesul și vizibilitatea. Titlurile senzaționale pot stimula acest tip de comportament, crescând vizibilitatea știrilor false și aducând beneficii financiare sau de altă natură creatorilor de conținut fals.

Deepfakes¹⁰ este un termen care provine din combinația unor cuvinte în limba engleză: „deep learning” (învățare profundă) și „fake” (fals). Acestea sunt conținuturi multimedia, cum ar fi videoclipuri sau imagini false, generate artificial prin utilizarea software-ului digital, a inteligenței artificiale și a tehnologiilor de procesare a imaginilor. Imaginile sunt combinate cu scopul creării de imagini noi, care înfățișează evenimente sau acțiuni care nu au avut loc niciodată. Aceste tehnici permit manipularea conținutului video și audio pentru a crea aparența că o persoană existentă participă la evenimente sau spune lucruri pe care, în realitate, nu le-a spus. Rezultatele pot fi foarte convingătoare și greu de identificat ca fiind false.

- ✓ **Manipulare emoțională:** aceste titluri pot să atingă corzi emoționale, determinând cititorii să reacționeze imediat, fără a verifica întotdeauna veridicitatea informațiilor. Manipularea emoțională poate fi folosită pentru a influența opiniile și percepțiile publicului în mod deliberat.

Pentru a contracara această tendință, utilizatorii ar trebui să dezvolte o atitudine critică față de titlurile senzaționale și să se obișnuiască să verifice și să confirme informațiile din multe surse și de încredere. Educația media și promovarea gândirii critice sunt instrumente esențiale în lupta împotriva răspândirii știrilor false.

MANIPULAREA IMAGINILOR ȘI VIDEOCLIPURILOR

Tehnologiile, precum deepfake-urile, permit manipularea imaginilor și a videoclipurilor pentru a face ca oamenii să pară că spun sau fac lucruri pe care nu le-au făcut sau spus în realitate.

Exemple de deepfake-uri pot include:

- ✓ **Actori din filme sau seriale:** generarea unor secvențe în care actori celebri par să participe la producții în care nu au fost implicați;
- ✓ **Politicieni:** crearea de videoclipuri false în care politicieni par să spună sau să facă lucruri controversate sau ilegale;
- ✓ **Fake news video:** crearea de știri false sub forma unor videoclipuri în care o personalitate cunoscută este prezentată într-un mod discreditant;
- ✓ **Personificare video:** realizarea de clipuri video în care un individ apare în rolul altcuiva, cu replici și comportamente care par să aparțină persoanei vizate;
- ✓ **Pornografie falsă:** generarea de conținut pornografic în care fețele unor persoane sunt înlocuite artificial cu fețe ale altor persoane.

¹⁰ Deepfake vs. Drepturi digitale. Asociația pentru Tehnologie și Internet; <https://apti.ro/content/deepfake-vs-drepturi-digitale>

Cel mai cunoscut deepfake apărut în spațiul media moldovenesc a vizat-o pe președinta țării, Maia Sandu. Autorii materialului video au urmărit discredita-rea Maiei Sandu în timpul campaniei electorale parlamentare anticipate din iunie 2021 prin lansarea unui filmuleț în care apare alături de un politician fugăr controversat.

Exemplu: Anul 2021 (iunie) – alegeri parlamentare anticipate

Sursa: [Paranteze.md](https://www.paranteze.md)

Ulterior, deja în campania electorală pentru alegeri locale generale din noiembrie 2023, au fost lansate alte două filmulețe, în care președinta apare în hijab (făcându-se aluzie la știrea falsă despre 30 mii de refugiați sirieni așteptați în Republica Moldova¹¹), cu o voce și chip foarte asemănătoare cu cele reale. Ba mai mult, au montat și un breaking news al postului public de televiziune „Moldova 1”, prin care pseudo-Sandu transmite un mesaj de regret către populația țării și că declară demisia din funcția de președintă a țării.

Este important de înțeles că, deepfake-urile pot avea consecințe serioase, deoarece pot duce la răspândirea dezinformării și pot afecta negativ imaginea și reputația persoanei sau pot fi folosite în scopuri malefice. Cu toate acestea, există și eforturi pentru a dezvolta tehnologii și metode de detectare a deepfake-urilor, pentru a contracara potențialele amenințări.

Exemplu: Anul 2023 (noiembrie) - alegeri locale generale

Sursa: [Știri.md](https://www.stiri.md)

¹¹ Afirmațiile lui Bolea privind cei 30 de mii de sirieni, denunțate; „Manipulează pentru a acapara puterea alături de PD”. Jurnal-TV, 23.05.2018; <https://www.jurnal.md/ro/news/a9beff8d0e4fa8d4/afirmatiile-lui-bolea-privind-cei-30-de-mii-de-sirieni-denuntate-manipuleaza-pentru-a-acapara-puterea-alaturi-de-pd.html>

Boții¹² (în eng. *bots*) de rețele sociale pot răspândi știri false, deoarece produc și răspândesc articole în masă, indiferent de credibilitatea surselor lor. Boții pot crea conturi false online, care apoi atrag urmăriți, recunoaștere și autoritate, dintre care unele sunt programate pentru a răspândi dezinformare.

RĂSPÂNDIREA RAPIDĂ PRIN REȚELE SOCIALE

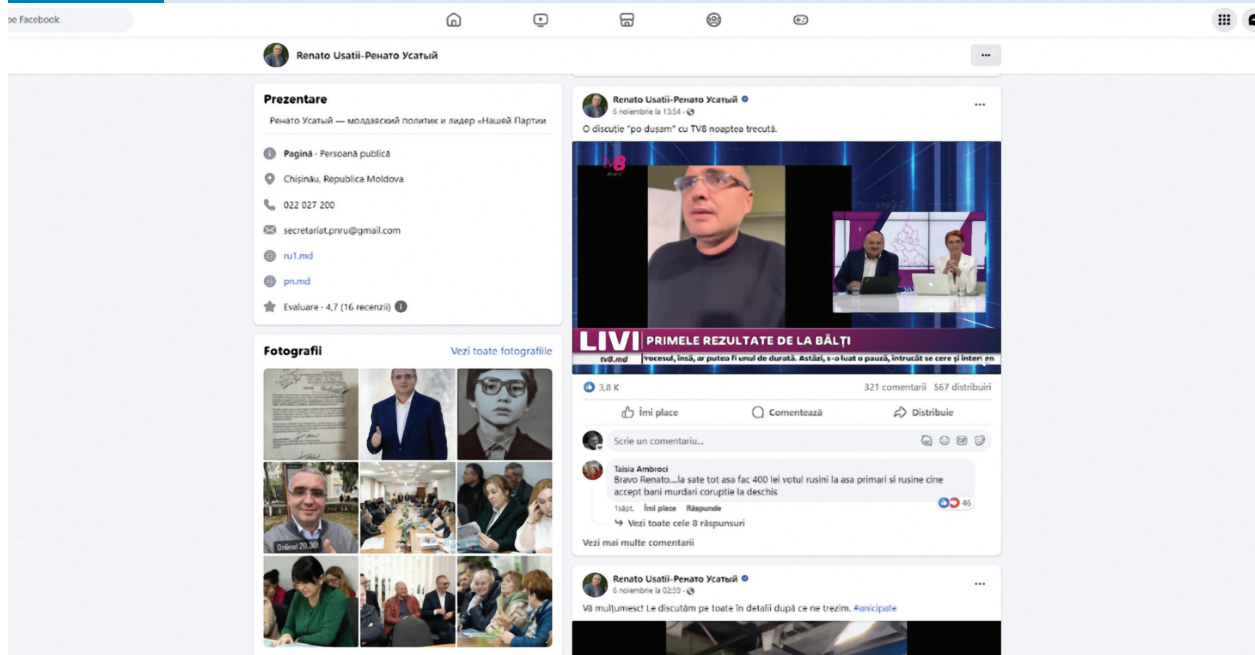
Știrile false se răspândesc adesea rapid pe rețelele sociale, unde oamenii le distribuie fără a verifica autenticitatea informațiilor. Algoritmii rețelilor sociale pot contribui la amplificarea știrilor false prin promovarea conținutului care generează mai multe interacțiuni, utilizând în acest sens programe automate utilizate pentru a genera reacții pe rețelele sociale.

Sunt foarte răspândiți așa-numiții „hate speech bots” (din eng. *hate* - ură) se referă la programe de calculator sau entități online care sunt programate să răspândească mesaje de ură, dezinformare sau să promoveze discursul politic extrem, de obicei, în scopuri de manipulare sau influențare a opiniei publice. Acești „boți” sunt adesea creați pentru a amplifica anumite opinii, să întărească diviziunile și să creeze tensiuni în mediul online.

Există organizații sau indivizi care pot utiliza boții cu discurs de ură pentru a-l manipula pe cel public într-un anumit sens, să influențeze rezultatele alegerilor sau să creeze discordie în cadrul comunităților online. Acești boți pot fi programați să răspândească informații false, să atace adversari politici sau să provoace tensiuni între grupuri sociale.

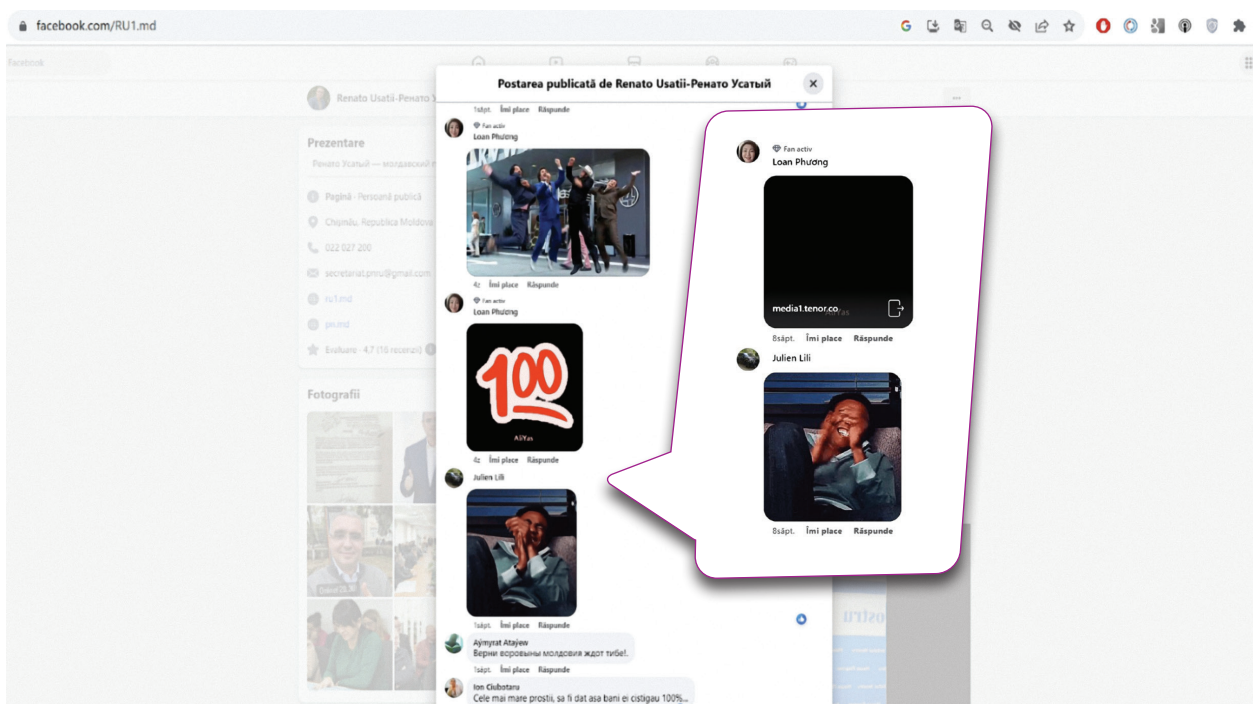
Exemplu:

În comentariile contului de Facebook al unui lider politic se regăsesc boții cu numele de „Loan Phuong” și „Julien Lili”

Sursa: [Paranteze.md](https://www.paranteze.md)

¹² Boții sociali: Formatori de opinie pe internet? Zoe Bunje, Goethe-Institut Bukarest, <https://www.goethe.de/prj/fok/ro/akt/21636747.html>

Combaterea fenomenului de „*hate speech bots*” implică deseori eforturi pentru identificarea și dezactivarea acestor conturi automate, precum și pentru educarea publicului cu privire la recunoașterea manipulării online și dezinformării.

Este important să fim conștienți de existența acestor practici și să fim vigilenți în evaluarea sursei de informații pe care le întâlnim online. De asemenea, platformele online și comunitățile virtuale depun eforturi pentru a implementa măsuri de securitate și a combate fenomenele de manipulare și dezinformare.

Trolli¹³ sunt utilizatorii de internet care încearcă în mod deliberat să declanșeze dispute și certuri sau să învrăjbească cititorii. Ei, de asemenea, au un rol separat în răspândirea știrilor false. Uneori pot fi plătiți pentru a face acest lucru din motive politice. Uneori termenii „ferma de trolli” sau „fabrică de trolli” sunt utilizați cu referință la grupuri instituționalizate de trolli care încearcă să comită ingerințe în procesele politice.

CREAREA DE CONFUZIE PRIN MANIPULAREA CONTEXTULUI

Uneori, informațiile adevărate sunt scoase din context sau manipulate pentru a crea confuzie sau a induce în eroare, acest proces fiind cunoscut ca trolling.

Trollii adoptă un comportament provocator și perturbator în mediul online. Aceștia pot folosi limbaj ofensator, să posteze informații false sau să incite la conflicte în comunitățile online. Trollii își doresc adesea să atragă atenția și să creeze discordie, iar strategiile lor pot varia de la insulte personale până la manipularea emoțională sau diseminarea de dezinformări. Anonimatul este adesea o caracteristică a comportamentului lor, oferindu-le o formă de protecție în spatele identității virtuale. În general, acțiunile lor pot contribui la

¹³ Trolli & trolling – între pericole și soluții. Podcast CuMINTE, Mediacritica; <https://mediacritica.md/podcast/trolli-trolling-intre-pericole-si-solutii/>

un mediu online negativ și tensionat, afectând calitatea dialogului și atmosfera în comunitățile digitale.

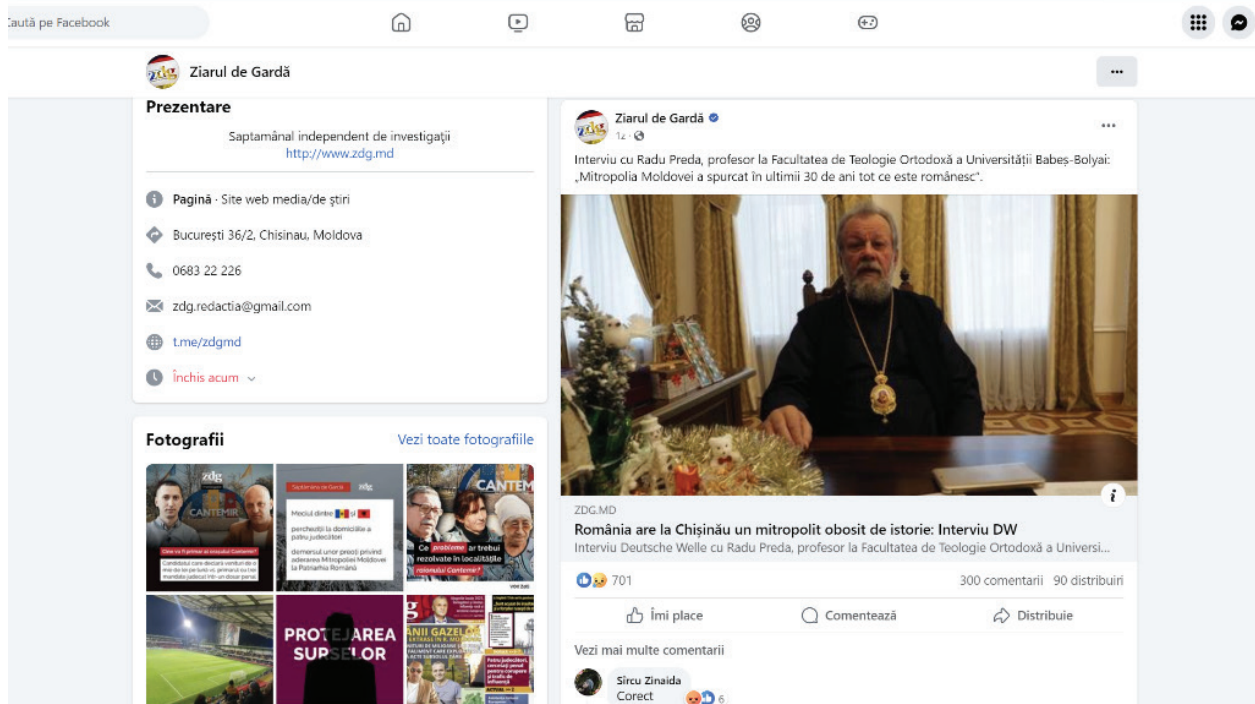
Caracteristicile comune ale trollilor includ dorința de a deranja sau de a-i enerva pe ceilalți, de a distorsiona informațiile sau de a discredita discuțiile serioase. De multe ori, scopul lor nu este să contribuie la o conversație constructivă, ci să creeze tulburare și să genereze reacții negative.

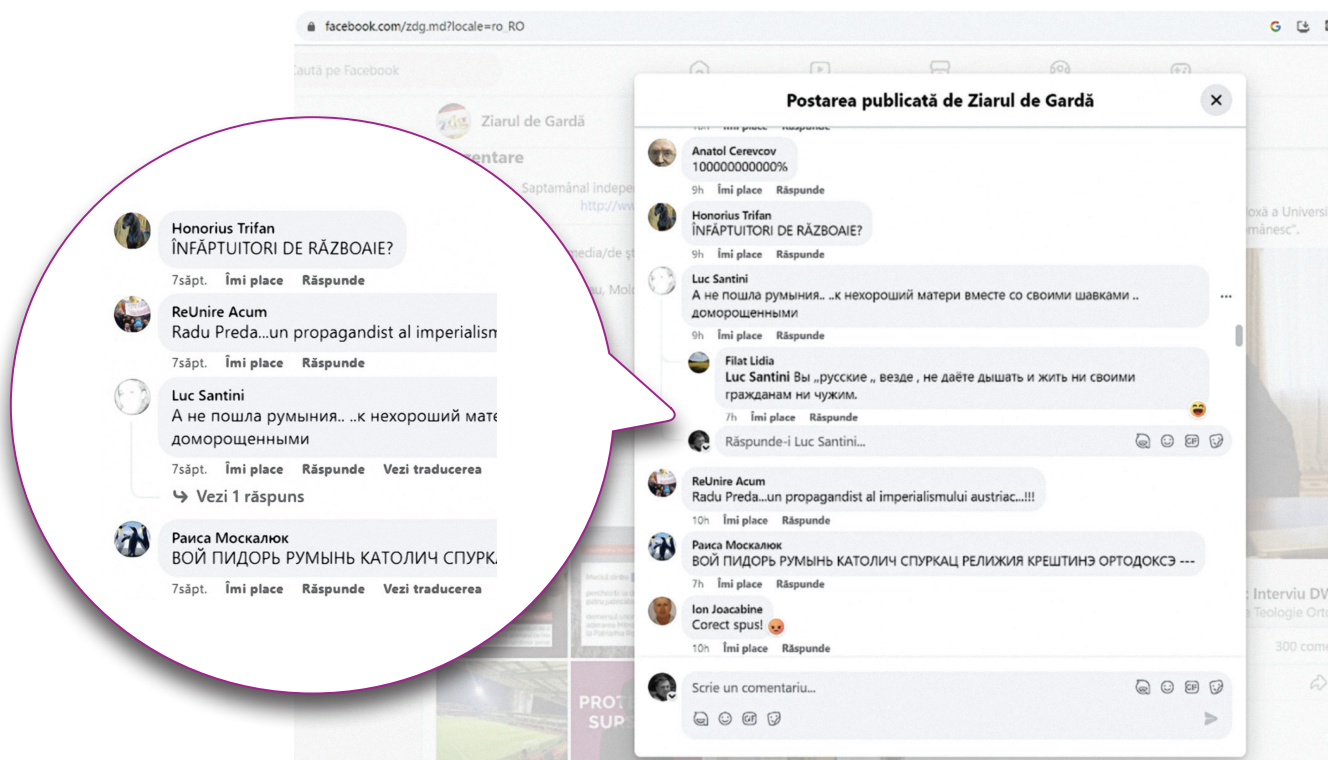
Este important să menționăm că nu toate comportamentele perturbatoare pe internet sunt ale unor trolli. Uneori, oamenii pot avea opinii diferite și pot exprima aceste opinii în mod pasionat fără a fi considerați trolli. Totuși, când comportamentul devine excesiv, ofensator sau intenționat provocator, termenul „troll” este adesea folosit pentru a descrie astfel de persoane.

Moderarea și gestionarea comportamentului de troll în comunitățile online pot fi dificile, dar multe platforme au reguli și politici care vizează limitarea unor astfel de comportamente pentru a menține un mediu online sănătos și constructiv.

Exemplu:

În comentariile unui articol plasat pe contul de Facebook al Ziarului de Gardă se regăsesc trolli cu numele de „Honorius Trifan”, „Luc Santini”, „Раиса Москалюк” și „Ion Joacabine”.

▶ FOLOSIREA SITE-URILOR DE ȘTIRI FALSE

Există site-uri web care se prezintă ca surse de știri autentice, dar de fapt sunt dedicate răspândirii informațiilor false în scopuri diverse. Aceste site-uri arată autentic, dar sunt de fapt pagini false, care, pe lângă dezinformare mai au și capacitatea de a fura informații personale, parole, date de conturi bancare și carduri, bani etc. Este important să știm cum să recunoaștem aceste site-uri false pentru a ne proteja de amenințările cibernetice. Iată câteva indicii care vă pot ajuta să identificați un website fake:

- ✓ **Adresa URL este suspectă:** adresa URL este adresa website-ului și poate fi un indiciu important al autenticității unui website. Verificați dacă adresa URL este corectă și completați cu „https” pentru a verifica dacă website-ul este securizat cu un certificat SSL;
- ✓ **Design-ul site-ului este neobișnuit sau învechit:** un website autentic va avea un design modern și profesionist, iar design-ul unui website fals poate fi învechit sau simplist;
- ✓ **Conținutul site-ului este incorect sau incomplet:** un website fals poate avea erori gramaticale sau conținut incomplet sau înșelător.

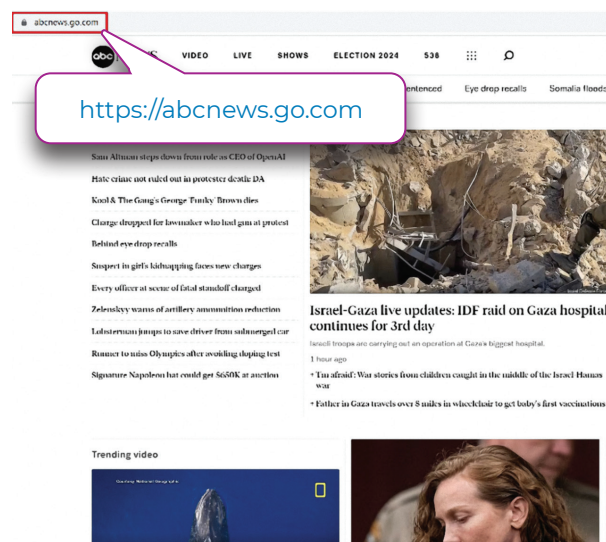
Exemplu:

Site-ul fals „abcNEWS” (clona celui original) a publicat o știre falsă cu titlul: „Obama semnează un ordin executiv prin care interzice jurământul de credință în școlile din întreaga țară”.

Site cu știri false <http://abcnews.com.co>

Site autentic <https://abcnews.go.com>

Logo-ul acestui site fals iese foarte tare în evidență și este izbitor de similar cu cel al ABC News autentic, iar link-ul paginii are o denumire aproape neschimbată față de cea a portalului autentic de știri: abcnews.com.co (fals) vs. abcnews.go.com (adevărat).

Pentru a ne proteja de știrile false, este important să fim atenți la sursele de informații, să verificăm autenticitatea știrilor și să ne păstrăm discernământul. Verificarea faptelor și consultarea mai multor surse de încredere pot ajuta în discernerea între informațiile adevărate și cele false. Acest proces se numește **fact-checking** și este realizat de către o echipă de experți și jurnaliști în verificarea sistematică a conținutului jurnalistic.

Fact-checking-ul implică investigarea și analiza atentă a afirmațiilor, faptelor și informațiilor pentru a determina dacă acestea sunt precise și verificabile. Fact-checkerii se bazează pe surse de informații fiabile și verificabile pentru a confirma sau infirma afirmațiile. Aceste surse pot include documente oficiale, declarații publice, studii științifice și alte materiale care pot susține sau infirma știrea sau informația verificată.

Procesul de fact-checking este conceput să fie neutru și obiectiv. Fact-checkerii își propun să ofere o evaluare corectă a informațiilor fără a fi afectați de prejudecăți politice, ideologice sau de alte influențe. Ei comunică concluziile lor în mod transparent și clar. Aceste concluzii pot include evaluări precum „Adevărat”, „Fals”, „Inexact” sau „Dezinformare”. Este important ca publicul să înțeleagă rezultatele și argumentele care stau la baza lor.

De asemenea, fact-checking-ul poate implica și utilizarea tehnologiei pentru a verifica autenticitatea fotografiilor, videoclipurilor și a altor elemente media. Tehnologii precum *Reverse Image Search* sau analiza vocală pot fi folosite pentru a confirma sau infirma informațiile.

Concluziile fact-checking-ului sunt adesea răspândite în mediul online și în mass-media pentru a corecta informațiile incorecte și pentru a educa publicul cu privire la adevărul sau falsul unor afirmații.

Fact-checking-ul joacă un rol crucial în menținerea integrității informației în societatea contemporană. Prin furnizarea unor evaluări obiective și transparente, fact-checkerii contribuie la promovarea unui mediu informațional mai precis și la consolidarea gândirii critice în rândul publicului.

Astfel, platforma online de verificare a fake news „FactCheck” a dezmințit această știre, invocând un șir de argumente prin aplicarea mai multor instrumente de verificare.

Publicul poate apela din ce în ce mai mult la verificările efectuate de către acești experți pentru a se asigura că informația plasată pe un site de știri este autentică și nedistorsionată. În prezent, în întreaga lume zeci de redacții au creat subdiviziuni de fact-check, unde jurnaliștii verifică informația din spațiul public. În Republica Moldova, [Stopfals.md](https://stopfals.md) și [Mediacritica.md](https://mediacritica.md) sunt astfel de platforme de fact-checking¹⁴.

¹⁴ #PEÎNȚELES. Ce înseamnă fact-checking? Mediacritica – Primul portal de educație mediatică; <https://mediacritica.md/pe-inteles-ce-inseamna-fact-checking/>

STEGULEȚE ROȘII – SEMNE DE AVERTIZARE TIMPURIE A **FAKE NEWS**

- ✓ **ce reprezintă „stegulețele roșii” în contextul dezinformării și manipulării;**
- ✓ **„red flags” utilizate de către organizațiile menite să identifice și să combată dezinformarea;**

În epoca contemporană, termenul **„red flags”** („stegulețe roșii”) este o expresie folosită pentru a descrie semnalele sau indicii care atrag atenția asupra unei situații potențial problematice sau periculoase. Originea metaforei vine de la practica folosirii unui steag roșu în diverse contexte pentru a semnaliza pericolul sau a avertiza asupra unei situații problematice.

În ceea ce privește informațiile și dezinformarea, stegulețele roșii sunt simboluri sau semnale care ar trebui să facă consumatorul de știri să fie mai atent și să analizeze mai profund informațiile pe care le primește. Ele indică posibile probleme sau inconsecvențe în ceea ce privește veridicitatea sau intențiile din spatele informației.

Deci, atunci când vorbim despre stegulețe roșii în contextul informațiilor, ne referim la semnale sau indici care ar trebui să atragă atenția asupra faptului că o anumită informație poate fi falsă, manipulată sau incompletă. Este important să fim conștienți de aceste semnale pentru a dezvolta o abordare mai critică față de informațiile pe care le întâlnim în mediul online sau în mass-media.

Metoda „red flags” este recomandată tuturor persoanelor pentru a identifica și evalua, la etapa timpurie, informațiile pe care le întâlnesc, în special în contextul mediului online și al informațiilor distribuite rapid. Această abordare este relevantă în diverse domenii, inclusiv:

- ✓ **cetățeni și consumatori:** ei utilizează stegulețele roșii pentru a evalua știrile, informațiile de pe rețelele sociale și alte surse online. Dezvoltarea unei gândiri critice și recunoașterea potențialelor semnale de avertizare îi ajută să evite răspândirea dezinformării sau credulitatea față de dezinformare;
- ✓ **jurnaliști:** profesioniștii din domeniul jurnalismului caută să identifice stegulețe roșii pentru a evita propagarea informațiilor false și pentru a menține standardele de acuratețe și integritate în munca lor. Verificarea surselor și a informațiilor este esențială pentru a furniza știri de calitate;

- ✓ **organizații de fact-checking:** organizațiile specializate în verificarea faptelor utilizează stegulețe roșii pentru a identifica și rectifica informațiile incorecte sau false. Ele oferă analize detaliate pentru a clarifica informațiile și pentru a furniza publicului surse de încredere;
- ✓ **instituții academice și de cercetare:** oamenii de știință și cercetătorii caută să identifice stegulețe roșii în cercetările și studiile publicate pentru a asigura calitatea și validitatea informațiilor științifice;
- ✓ **guvernele și organizațiile internaționale:** ele utilizează metoda stegulețelor roșii pentru a monitoriza și a contracara campaniile de dezinformare, asigurându-se că informațiile oficiale sunt corecte și de încredere.

Este important să subliniem că utilizarea stegulețelor roșii este o abordare în general utilă pentru toată lumea, indiferent de domeniul de activitate sau de rolul social. Aceasta promovează gândirea critică și responsabilitatea în gestionarea informațiilor, esențiale într-o societate în care fluxul lor este vast și rapid.

Stegulețele roșii pot fi observate sub mai multe aspecte:

1. Lipsa surselor sau surse obscure:

- ✓ **Sursa necunoscută:** dacă o informație nu are o sursă clară sau nu este susținută de surse credibile, ar putea fi un semn de dezinformare;
- ✓ **Surse anonime:** dacă informația se bazează pe surse anonime fără alte detalii care să confirme credibilitatea acestora, există riscul unei manipulări.

2. Exagerările și afirmațiile fără susținere:

- ✓ **Titluri senzaționale:** titlurile care sunt exagerate, sau care se bazează pe senzaționalism, ar putea fi un semn de manipulare;
- ✓ **Afirmații fără dovezi sau context:** dacă o informație este prezentată ca adevăr absolut fără dovezi sau fără a oferi contextul necesar, ar putea fi o formă de dezinformare.

3. Manipularea emoțională și a discursului:

- ✓ **Utilizarea unui limbaj puternic sau incitant:** expresii care provoacă emoții puternice fără a oferi argumente solide sau dovezi;
- ✓ **Discurs polarizant:** informațiile care încearcă să divizeze audiența sau să creeze tensiuni, mai degrabă decât să ofere o perspectivă echilibrată.

4. Incoerențe și lipsa de consistență:

- ✓ **Contradicții în informații:** dacă există contradicții evidente între diferitele surse sau chiar în cadrul aceluiași articol, este posibil să fie vorba de dezinformare;
- ✓ **Lipsa de consistență în narațiuni:** dacă o știre sau informația este prezentată în mod incoerent sau cu schimbări mari în firul narativ, fără o explicație clară, ar putea fi un semn de manipulare sau dezinformare.

5. Lipsa contextului și a datelor complete:

- ✓ **Prezentarea doar a unei părți a informației:** dezinformarea poate implica prezentarea selectivă a informațiilor sau lipsa contextului pentru a manipula înțelesul;
- ✓ **Manipularea datelor:** interpretarea selectivă sau incorectă a datelor pentru a sprijini anumite argumente sau perspective.

Conceptul de „stegulețe roșii” poate varia în funcție de context și de cine îl folosește. Organizațiile, platformele și institutele care își propun să identifice și să combată dezinformarea pot utiliza diverse strategii și tehnici. Iată câteva exemple de organizații și platforme care sunt implicate în lupta împotriva dezinformării:

Facebook (Meta)	a implementat diverse inițiative pentru a combate știrile false pe platforma sa, inclusiv parteneriate cu organizații de fact-checking și folosirea unor algoritmi pentru identificarea conținutului fals sau manipulatoriu ¹⁵ ;
Twitter (X)	a luat măsuri pentru a reduce răspândirea dezinformării, inclusiv etichetarea conținutului care încalcă regulile platformei și colaborarea cu organizații de fact-checking, chiar și dacă platforma X (fosta Twitter) a luat decizia de a se retrage din codul voluntar al UE de combatere a răspândirii dezinformării și a știrilor false în cadrul blocului comunitar ¹⁶ ;
Google	a făcut eforturi pentru a îmbunătăți algoritmi săi de căutare pentru a reduce afișarea știrilor false în rezultatele căutării. Google Search acordă prioritate verificării faptelor și surselor autorizate atunci când afișează rezultatele căutării. Acest lucru înseamnă că în timpul situațiilor de criză sau a evenimentelor globale, informațiile provenite de la surse de încredere, cum ar fi instituțiile guvernamentale, organizațiile de știri de încredere și site-urile oficiale, sunt așezate într-o poziție de frunte. Prin bazarea pe aceste surse, Google își propune să asigure utilizatorilor informații precise și actualizate ¹⁷ ;
Organizații de fact-checking	există organizații independente de fact-checking, cum ar fi Snopes.com , FactCheck.org , Factual.ro și Veridica.ro (ambele din România), Stopfals.md și Mediacritica.md (ambele din Republica Moldova), Stopfake.org și VoxUkraine.org (ambele din Ucraina), care verifică veridicitatea informațiilor și dezvăluie informațiile false;

¹⁵ Cum funcționează verificarea informațiilor. Meta Transparency Center; <https://transparency.fb.com/ro-ro/features/how-fact-checking-works/>

¹⁶ Un oficial UE spune că Twitter abandonează pactul voluntar al blocului împotriva dezinformării. Euronews România; <https://www.euronews.ro/articole/un-oficial-ue-spune-ca-twitter-abandoneaza-pactul-voluntar-al-blocului-impotriva>

¹⁷ Cum gestionează Google Search dezinformarea în timpul situațiilor de criză sau evenimentelor globale? TS2; https://ts2.shop/en/pswp-main-item?post_name=cum-gestioneaza-google-search-dezinformarea-in-timpul-situatiilor-de-criza-sau-evenimentelor-globale&url_rewrite=posts

Organizații guverna- mentale

unele guverne au lansat eforturi pentru a combate dezinformarea și manipularea informațiilor, având organizații dedicate în acest sens. De exemplu, în Republica Moldova recent a fost instituit [Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării](#);

Institute de cercetare

diverse institute de cercetare, cum ar fi cele de Universitatea Oxford: [Reuters Institute for the Study of Journalism](#), [Oxford Digital Media](#) și [Oxford Internet Institute](#), [The News Literacy Project](#) monitorizează și cercetează fenomenele de dezinformare și manipulare. În Republica Moldova putem menționa [Institutul pentru Politici și Reforme Europene](#), [Centrul pentru Jurnalism Independent](#), IDIS Viitorul.

Este important ca utilizatorii de informații să nu se bazeze exclusiv pe aceste semne individuale, ci să se examineze întotdeauna mai multe surse și să se verifice informațiile folosind surse de încredere și cunoștințe critice pentru a evalua informațiile.

„Stegulețe roșii” recomandate de Oxford Internet Institute

[Oxford Internet Institute](#) este un departament de cercetare interdisciplinar al Universității Oxford, situat în Oxford, Marea Britanie. Oxford Internet Institute se concentrează asupra studiului impactului internetului asupra societății. A fost înființat în 2001 și este considerat unul dintre cele mai importante centre de cercetare în domeniul studiilor internetului.

Oxford Internet Institute desfășoară cercetări într-o gamă largă de domenii legate de internet, inclusiv aspecte sociale, politice, economice și etice. Cercetările lor acoperă subiecte precum guvernarea digitală, securitatea cibernetică, inovația tehnologică, societatea digitală, fenomenul dezinformării și impactul fake news asupra societății.

Pentru verificarea știrilor la capitolul acurateții și veridicității, Oxford Internet Institute a elaborat ghidul „[The ComProp Navigator](#)” de resurse online pentru grupurile societății civile care doresc să se ocupe mai bine de problema dezinformării. Pentru avertizarea timpurie a știrilor false, Oxford Internet Institute propune șase stegulețe roșii. Aceste „**Six red flags**” fac apel la gândirea critică a cititorului. Experții institutului l-au denumit „*Principalele șase stegulețe roșii pentru a înțelege că o știre nu este de încredere, are o reputație dubioasă și este jenant să fie împărtășită*”¹⁸.

¹⁸ Top Six Red Flags that a News Story is Unreliable, Disreputable and Embarrassing for You to Share. Ad Fontes Media; https://www.nodelcorp.com/wp-content/uploads/2020/05/Top_Red_Flags_2020_Licensed.pdf

PRINCIPALELE ȘASE STEGULEȚE ROȘII PENTRU A ÎNȚELEGE CĂ O ȘTIRE NU ESTE DE ÎNCREDERE, ARE O REPUTAȚIE DUBIOASĂ ȘI ESTE JENANT SĂ FIE ÎMPĂRTĂȘITĂ

STEGULEȚUL ROȘU 1

Știrea afirmă în mod explicit că spune adevărul și/sau toți ceilalți te mint

Exemplu:

■ „Noi știm adevărul!”

■ „Ce ascunde de voi mass-media / guvernul / corporațiile?”

■ „Acesta este purul adevăr!”

Recomandările experților Oxford Internet Institute:

Logica ta ar trebui să-ți spună: dacă știrea trebuie să prefățeze jurământul că este un adevăr, atunci, cel mai probabil că, este o știre falsă.

STEGULEȚUL ROȘU 2

Știrea conține opinii declarative scurte și concludente

Exemplu:

■ „Totul este o prostie!”

■ „Mass-media a greșit totul!”

Recomandările experților Oxford Internet Institute:

Logica ta ar trebui să îți spună: jurnaliștii buni, de obicei, nu scriu așa.

STEGULEȚUL ROȘU 3

Știrea este organizată ca o listă de întrebări sau ipoteze

Exemplu:

■ „De ce nu a fost asta...?”

■ „Nu se înscrie în...”

■ „Este foarte puțin probabil să se fi întâmplat X.”

Recomandările experților Oxford Internet Institute:

Logica ta ar trebui să-ți spună: acesta este literalmente opusul știrilor, care reprezintă, de fapt, răspunsuri, și nu întrebări.

STEGULEȚUL ROȘU 4

Știrea vă poate obliga să răspundeți la întrebări

Exemplu:

■ „Dacă nu poți răspunde la aceste întrebări...”

■ „CHIAR știi ce s-a întâmplat?”

Recomandările experților Oxford Internet Institute:

Logica ta ar trebui să-ți spună: Eu credeam că, în cazul dat jurnalistul ar trebui să fie, și nu eu cel care răspunde la aceste întrebări.

STEGULEȚUL ROȘU 5

Știrea vă cere să demonstrați contrariul, ceea ce deseori este imposibil.

Exemplu:

■ „Nimeni nu a demonstrat că guvernul NU A FOST implicat!”

■ „SE SPUNE că a fost X, dar de unde știm că nu a fost Y?”

Recomandările experților Oxford Internet Institute:

Logica ta ar trebui să-ți spună: Sfatul unui profesionist - nu încercați să folosiți acest argument în instanță.

STEGULEȚUL ROȘU 6

Știrea sugerează un complot perfid din partea cuiva („mass-media”, „elite”, „corporații”, „guvern”), dar nu spune exact CARE ESTE complotul și nu oferă nici o dovadă pentru aceasta.

Exemplu:

■ „Nimeni nu știe cât de adânc a pătruns asta...”

■ „Nu se cunoaște cine stă în spatele tuturor acestor lucruri...”

Recomandările experților Oxford Internet Institute:

Logica ta ar trebui să-ți spună: e o poveste grozavă, frate!

„Stegulețe roșii” recomandate de The News Literacy Project

The News Literacy Project este o organizație non-profit americană, de educație non-partizantă în domeniul știrilor. Ea a lansat platforma de e-learning gratuită „**Checkology**” în care se propune instrumentul de avertizare timpurie a știrilor false „*Zece întrebări pentru detectarea știrilor false*”¹⁹.

Instrumentul oferă un ghid comprehensiv pentru evaluarea știrilor și a informațiilor online. Este bine echilibrat, abordând atât aspecte legate de surse și conținut, cât și aspecte psihologice. Încurajarea la gândire critică și la verificarea informațiilor, adaugă valoare semnificativă procesului educațional și dezvoltării abilităților de discernământ în era digitală.

ZECE ÎNTREBĂRI PENTRU A DETECTA O ȘTIRE FALSĂ

Utilizați întrebările de mai jos pentru a evalua probabilitatea că o informație ar putea fi o știre falsă. Cu cât mai multe stegulețe roșii vor fi încercuite, cu atât ar trebui să fiți mai sceptici!

1. Evaluează-ți reacția emoțională: Este puternică ? Te-a supărat ? Speri foarte tare că, informația se va dovedi adevărată? Sau falsă?		Da	Nu
2. Cugetați asupra modului, cum v-ați ciocnit cu asta. A fost promovat pe un site? A apărut într-un newslane de social media? V-a fost trimis de către cineva dintre cunoscuți?			
3. Luați în considerare titlul sau mesajul principal:			
a. Sunt folosite semne de punctuație excesive(!!) sau TOATE LITERELE MAJUSCULE pentru accentuare?		Da	Nu
b. Face o atenționare că, conține un secret sau vă comunică despre ceva, ce „ mass-media ” nu ar vrea ca să știți?		Da	Nu
c. Nu vă opriți la titlu! Continuați să explorați știrea.			
4. Aceste informații sunt concepute pentru a le partaja ușor? Ca un meme ?		Da	Nu

¹⁹ Ten questions for news detection, The News Literacy Project; <https://www.courts.ca.gov/documents/BTB24-PreCon2G-3.pdf>

5. Luați în considerare sursa informațiilor:			
a. Este o sursă cunoscută?	Da	Nu	
b. Există un nume (numele unui autor) atașat acestui articol?	Da	Nu	
c. Accesați secțiunea „Despre” sau „About” a site-ului: Site-ul se descrie ca fiind un site de „fantasy news” sau „știri satirice”?		Da	Nu
d. Persoana sau organizația care a produs informația respectă standardele editoriale?	Da	Nu	
e. Secțiunea „Contactați-ne” include o adresă de e-mail care să corespundă domen-ului (și nu o adresă de e-mail Gmail sau Yahoo)?	Da	Nu	
f. O căutare rapidă a numelui site-ului trezește suspiciuni?		Da	Nu
6. Informația (știrea) pe care o evaluați are o dată curentă?			
Da	Nu		
7. Informația (știrea) citează o varietate de surse, inclusiv surse oficiale și experte? Informațiile oferite de către această știre apar în reportajele de știri ale altor agenții de știri / posturi tv?	Da	Nu	
8. Informația (știrea) are un hyperlink către alte surse de calitate? Cu alte cuvinte, știrea a fost modificată sau ruptă din alt context?	Da	Nu	
9. Puteți confirma, utilizând căutarea inversă de imagini (<i>Reverse Image Search</i>), că orice imagine din știrea dată este autentică (cu alte cuvinte, <i>acestea sunt sursele care nu au fost modificate sau rupte dintr-un alt context</i>)?	Da	Nu	
10. În cazul în care ați scanat această informație (știre) pe un site de verificare a faptelor, cum ar fi Snopes.com , FactCheck.org sau PolitiFact.com , au apărut semnale care etichetează știrea ca fiind una neadevărată?		Da	Nu

REȚINEȚI:

- ✓ Este ușor să clonezi un site web existent și să creezi postări false pentru a păcăli oamenii.
- ✓ Boții sunt extrem de activi pe rețelele sociale și sunt proiectați să domine conversațiile și să răspândească propaganda.
- ✓ Știrile false și alte informații eronate folosesc adesea o imagine reală dintr-un eveniment, care n-are nimic comun cu acele știri.
- ✓ Dezvăluți știrile false și dezinformarea ori de câte ori le vedeți. E bine pentru democrație!

„Stegulețe roșii” recomandate de TeachThought

TeachThought este o companie care oferă servicii de dezvoltare profesională în domenii precum securitatea cibernetică, managementul rețelelor sociale, designul grafic și multe altele. De asemenea, oferă expertiză în domenii conexe dezinformării și manipulării, impactului știrilor false și propagandei asupra societății. Compania a lansat platforma de e-learning „**Critical Thinking**”, propunând instrumentul „*Douăzeci de întrebări pentru a-i ajuta pe studenți să gândească critic la știri*”²⁰ pentru identificarea știrilor false.

Setul de întrebări oferă un cadru solid pentru a încuraja gândirea critică a cetățenilor. Îi îndrumă printr-un proces de evaluare complex, promovând înțelegerea profundă a mediului media și oferindu-le mijloacele necesare pentru a naviga cu încredere prin peisajul complicat al știrilor și informațiilor. Astfel, accentul pus pe descifrarea motivelor din spatele informațiilor, consultarea mai multor surse și confirmarea veridicității informației se aliniază cu cele mai bune practici în consumul de știri și verificarea faptelor. TeachThought consideră că această abordare se dovedește a fi esențială pentru o societate informată și discernătoare.

DOUĂZECI DE ÎNTREBĂRI PENTRU A-I AJUTA PE OAMENI SĂ GÂNDEASCĂ CRITIC LA ȘTIRI

-
1. „CINE” „CE” spune în articol sau în titlu, precum și distribuie pe rețele de socializare?

Adică, anume care autor și ce publicație fac afirmații despre o temă sau idee?

-
2. Ceea ce se spune e un fapt sau e o opinie?

Da Nu

-
3. Pare acest titlu adevărat?

Da Nu

Acest aspect este deosebit de important pentru titlurile bazate pe fapte. În caz afirmativ:

- ✓ După standardele cui?
 - ✓ Cine ar putea să nu fie de acord cu asta și de ce?
 - ✓ Cum poate fi verificată această știre după criteriul factual?
 - ✓ Folosește oare autorul „zone gri” ale „adevărului” într-un mod care să genereze o tulburare, să trezească suspiciuni, să influențeze gândirea sau să schimbe opinia cititorilor?
-

²⁰ Questions To Help Students Think Critically About News, TeachThought; <https://www.teachthought.com/critical-thinking/think-critically-about-news/>

4.	Este acest titlu totalmente „adevărat”/exact sau se bazează pe informații/date parțial adevărate?	Da	Nu	
Informațiile înșelătoare se bazează adesea pe adevăruri parțiale, care apoi sunt reformulate pentru a se potrivi unui scop particular: să provoace o emoție, precum: furia sau frica, care duce la un anumit rezultat, cum ar fi un „like”, donații, achiziționări, abonări, voturi etc.				
5.	Există vreo eroare logică încorporată nemijlocit în titlu, în special argumente false, apel la emoții sau limbaj agresiv menit să polarizeze, să mobilizeze sau să-i „cointerezeze” în alt mod pe cititori?		Da	Nu
6.	Este oare importantă/actuală tema pe care se bazează titlul?	Da	Nu	
Merită oare ca cititorul să continue să citească pentru a înțelege mai profund?				
7.	Cui i-ar fi benefic acest lucru, dacă să acceptăm știrea ca „adevărată”?			
De reținut: acest lucru nu înseamnă că este un „fake”, însă înțelegerea faptului, cine va avea de câștigat în rezultatul schimbării percepțiilor, este un instrument important de detectare a „știrilor false”.				
8.	Aceste informații, opinia sau „poziția” autorului sunt știri noi sau ceva ce s-a vehiculat și mai înainte (sau a fost verificat, fie dezmințit)?		Da	Nu
9.	Informațiile (bazate pe fapte) sau poziția (bază de opinie) sunt inerente titlului, care este împărtășit de alți editori credibili sau sunt în contrast cu „status quo”-ul?	Da	Nu	
Dacă e a doua situație, atunci cum va afecta denumirea titlului?				
10.	Ce informații de bază ar trebui să am pentru a putea evalua credibilitatea?			
De unde pot obține mai multe informații despre temele din titlu pentru a evalua mai bine credibilitatea acestuia?				
Ce am de câștigat sau de pierdut dacă accept asta ca fiind adevăr?				
11.	„Știrea” cu adevărat reflectă „imaginea de ansamblu” sau este ceva „selectat” (în context sau în afara contextului) proiectat să provoace o reacție emoțională cititorului?	Da	Nu	
12.	Evaluează-ți reacția emoțională. Este puternică? Ești furios? Îți dorești intens ca informația să se dovedească a fi adevărată sau falsă?		Da	Nu
13.	Reflecțați asupra modului în care ați întâlnit informația. A fost promovată pe un site web? A apărut într-o flux pe rețele sociale? Ți-a fost trimis de către cineva cunoscut?	Da	Nu	

14.	la în considerare titlul sau mesajul:		Da	Nu
	✓ sunt folosite semne de punctuație excesive sau MAJUSCULE pentru a pune accent pe ceva? ✓ se face o afirmație despre conținerea unui secret sau se dezvăluie ceva, ce „media” nu ar dori să știi? ✓ nu te opri doar la titlu. Continuă să explorezi!			
15.	Este această informație concepută pentru a fi ușor de distribuit, precum un meme?		Da	Nu
16.	la în considerare sursa informației:		Da	Nu
	✓ este o sursă bine-cunoscută? ✓ este atașat un nume de autor? ✓ accesează secțiunea „Despre” a site-ului. Site-ul se descrie ca fiind o sursă de știri „fantastice” sau „satiră”?			
17.	Această informație are indicată data apariției?		Da	Nu
18.	În această știre sunt aduse mai multe surse de informații (ca repere), inclusiv surse oficiale și opiniile experților? Informațiile, care se conțin în această știre, au apărut și în reportajele altor agenții de știri? Pentru a verifica cum arătau paginile web închise, în care s-ar fi regăsit această știre, se accesează motorul de căutare Wayback Machine (https://archive.org/web/)		Da	Nu
19.	În această știre sunt link-uri către alte surse de calitate?		Da	Nu
20.	Folosind motorul de căutare inversă de imagini, poți confirma, că imaginile din această știre sunt autentice (adică nu au fost modificate sau preluate dintr-un alt context)? De exemplu, motorul de căutare TinEye.com		Da	Nu
21.	Dacă ai verificat această știre (fact-checking) pe un site de verificare a faptelor, cum ar fi Stopfake.org, Factcheck.afp.com, MythDetector.ge, Maldita.es, Correctiv.org, Fullfact.org, Snopes.com, Factcheck.org sau Politifact.com, există oare un „steguleț roșu” care o etichetează ca mai puțin adevărată?		Da	Nu

CONSTATAREA ȘI EVALUAREA CAZURILOR DE DEZINFORMARE ÎN CONȚINUTURILE AUDIOVIZUALE

- ✓ „stegulețele roșii” pentru conținuturile audiovizuale;
- ✓ metodologia aplicată de către Consiliul Audiovizualului în stabilirea caracterului fals sau înșelător al informațiilor;

Dezinformarea în media audiovizuală reprezintă o problemă semnificativă în societatea modernă, având impact asupra opiniei publice, proceselor democratice și relațiilor sociale. Ea poate implica manipularea imaginilor și sunetelor pentru a crea conținut fals sau pentru a interpreta evenimente într-un mod distorsionat. Editarea înșelătoare a materialelor video sau audio poate duce la interpretări greșite și la crearea unor realități fictive.

De asemenea, canalizarea de știri false sau interpretarea intenționată a evenimentelor prin intermediul conținutului audiovizual poate fi utilizată pentru a influența opinia publică. Uneori, aceste acțiuni sunt motivate politic sau ideologic, cu scopul de a manipula percepțiile și atitudinile oamenilor. În consecință, ele pot afecta societatea prin subminarea încrederii în instituțiile publice, crearea de tensiuni sociale și influențarea proceselor politice. Astfel, manipularea informației poate duce la polarizarea opiniei publice și la adoptarea deciziilor bazate pe informații false.

Consiliul Audiovizualului, instituție responsabilă pentru reglementarea audiovizualului în Republica Moldova, a implementat o metodologie pentru evaluarea cazurilor de dezinformare în conținuturile audiovizuale²¹. Documentul prevede etapele de evaluare a cazului, descrierea contextului în care a apărut acesta și aplicarea criteriilor de evaluare prin răspunsuri la un set de întrebări, inclusiv dacă informația cu caracter fals sau înșelător răspândită a dăunat sau este în măsură să dăuneze securității naționale.

Această metodologie a generat dispute în rândul experților și jurnaliștilor autohtoni, întrucât, potrivit unora dintre ei „normele acestuia contravin principiilor legislației administrative, sunt vagi și creează dificultăți de înțelegere și de interpretare. Metodologia nu tranșează repere exacte care să ajute Consiliul Audiovizualului să stabilească „caracterul fals” sau „înșelător” al informațiilor”.²²

²¹ Metodologia privind constatarea și evaluarea cazurilor de dezinformare în conținuturile audiovizuale. Consiliul Audiovizualului; <https://consiliuaudiovizual.md/wp-content/uploads/2023/07/Proiectul-Metodologiei-cazuri-dezinformare.pdf>

²² În căutarea antidotului juridic pentru dezinformare. Lecții și reflecții. Cristina Durnea. Centrul pentru Jurnalism Independent; <https://mediacritica.md/in-cautarea-antidotului-juridic-pentru-dezinformare-lectii-si-reflectii/>

Potrivit metodologiei:

Caracterul fals

se referă la informațiile contrare adevărului, mincinoase, neîntemeiate pe fapte, care au numai aparența adevărului, veridicității. Caracterul fals poate fi demonstrat prin verificare și confruntare cu informațiile disponibile în spațiul public în momentul răspândirii mesajului, inclusiv cu cele din analizele efectuate de către verificatorii profesioniști de fapte;

Caracterul înșelător

se referă la informațiile care, prin formulări, accente, interpretări și prezentare echivocă, ambiguă, confuză, induc în eroare publicul, abuzând de buna-credință a acestuia. Informațiile înșelătoare creează în mintea omului o idee sau o impresie greșită despre fapte, iar răspândirea repetată a unor astfel de mesaje conduce în timp la crearea unei imagini greșite despre fapte și fenomene, întărind stereotipuri și perpetuând prejudecăți;

Evaluarea unui potențial caz de dezinformare în conținuturile audiovizuale începe, dacă este reclamat la Consiliul Audiovizualului, printr-o petiție adresată de către oricine, inclusiv de către membrii Consiliul Audiovizualului. Evaluarea cuprinde trei etape, și anume:

1. **examinarea preliminară a petiției;**
2. **descrierea contextului în care a apărut cazul;**
3. **aplicarea criteriilor de evaluare,** pentru a determina dacă potențialul caz constituie sau nu dezinformare și, respectiv, dacă este sau nu încălcat Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova²³.

²³ Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174 din 08.11.2018; În: Monitorul Oficial al RM nr. 462-466; https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131836&lang=ro

APLICAREA CRITERIILOR DE EVALUARE PENTRU A DETERMINA DACĂ MESAJUL RĂSPÂNDIT ESTE SUSCEPTIBIL DE A CONSTITUI DEZINFORMARE

Etapa I

Se stabilește dacă mesajul constituie sau nu dezinformare, prin răspunsurile la un set de întrebări, și anume:

▶ Se poate considera că mesajul conține elemente de dezinformare? **Da** **Nu**

▶ Informația din mesaj este falsă sau înșelătoare? **Da** **Nu**

- ✓ În ce termeni, în ce cuvinte este exprimată informația falsă sau înșelătoare?
- ✓ Ce fapte contrazic informația falsă sau înșelătoare?
- ✓ Care sunt sursele primare ale faptelor ce contrazic informația falsă sau înșelătoare?
- ✓ Dacă nu există surse primare, care sunt sursele secundare ale faptelor ce contrazic informația falsă sau înșelătoare (de indicat, cel puțin, două surse secundare)?

▶ Sursele primare/secundare sunt suficiente pentru a dovedi că informația din mesaj constituie dezinformare? **Da** **Nu**

Dacă apare un „steguleț roșu” și se constată caracterul fals sau înșelător al informației din mesajul răspândit, analiza cazului continuă cu răspunsuri la următoarele întrebări:

▶ Organizații de verificare a faptelor au publicat analize care dovedesc caracterul fals sau înșelător al informației din mesajul răspândit? **Da** **Nu**

▶ Dacă „DA”, analizele respective au condus la aceleași concluzii ca și ale Consiliului Audiovizualului? **Da** **Nu**

Etapa II

Detalii care să demonstreze caracterul intenționat al răspândirii informației false sau înșelătoare:

▶ Informațiile sunt răspândite accidental, ciclic sau pe termen lung? **Da** **Nu**

În cazul în care această informație nu este răspândită repetat de către serviciul media, este dezmințită și nu se mai revine la ea, atunci difuzarea dezinformării este pusă pe seama unei greșeli jurnalistice, neintenționate, a unei erori deontologice.

▶ Proprietarul/beneficiarul final al serviciului media audiovizual este afiliat politic? **Da** **Nu**

▶ La determinarea intenției se va ține cont și de prevederile Codului Penal al Republicii Moldova

art. 17, CP. Se consideră că infracțiunea a fost săvârșită cu intenție, dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau admitea, în mod conștient, survenirea acestor urmări”.

 Da **Nu**

Etapa III

Informația cu caracter fals sau înșelător răspândită a dăunat sau este în măsură să dăuneze securității naționale?

* dacă răspunsul măcar la una dintre întrebări este negativ, înseamnă că nu există semne de o încălcare a Codului serviciilor media audiovizuale

▶ Informația vizează securitatea națională?		Da	Nu
▶ Informația falsă sau înșelătoare vizează în mod intenționat securitatea națională?		Da	Nu
▶ Informația falsă sau înșelătoare a adus deja sau este în măsură să aducă daune semnificative securității naționale?		Da	Nu
▶ Există o legătură causală directă între daune și informațiile false sau înșelătoare răspândite?		Da	Nu

Etapa IV

Gradul de răspândire al informațiilor false sau înșelătoare

▶ Informațiile false sau înșelătoare au fost răspândite prin intermediul unui singur mijloc - serviciul media audiovizual ce aparține proprietarului/beneficiarului final respectiv		Da	Nu
▶ Informațiile false sau înșelătoare au fost răspândite prin intermediul mai multor mijloace: serviciul media audiovizual liniar, serviciul media neliniar, rețelele de socializare, platformele de partajare a materialelor video etc. (de indicat exact).		Da	Nu

Etapa V

Circumstanțe atenuante și agravante

▶ Circumstanțe atenuante: circumstanțele în care sunt aplicate corespunzător normele deontologiei profesionale			
De exemplu: în cazul unei transmisiuni în direct cineva prezintă o informație falsă sau înșelătoare, iar moderatorul, în mod explicit, o dezmente în cadrul aceluiași program audiovizual ori se disociază de ea, sau, la scurt timp după transmisiunea în direct, furnizorul serviciului media difuzează un mesaj în care dezmente informația pe care o consideră falsă sau înșelătoare și/sau se disociază explicit de aceasta.		Da	Nu
▶ Circumstanțe agravante: circumstanțele în care serviciul media a mai răspândit informații cu caracter fals sau înșelător.		Da	Nu

În final, metodologia indică Consiliului Audiovizualului să țină cont de toate circumstanțele și elementele în procesul de analiză a unui potențial caz de dezinformare și doar după o analiză de conținut complexă și riguroasă să se determine caracterul fals sau înșelător al informațiilor răspândirea lor intenționată, precum și daunele sau probabilitatea daunelor pe care le pot aduce securității naționale a Republicii Moldova.

INSTRUMENTE DE VERIFICARE ÎN PROCESUL DE **FACT-CHECKING**

✓ platforme și instrumente de verificare a acurateții informațiilor

Instrumentele de verificare (Verification Tools) joacă un rol crucial în procesul de fact-checking, ajutând fact-checkerii să analizeze și să valideze informațiile într-un mod eficient și precis. Aceste instrumente oferă resurse și funcționalități care facilitează identificarea și contracararea dezinformării. Ele pot fi sistematizate după scopul și obiectul verificării:

Verificarea imaginilor

Instrumentele de căutare inversă a imaginilor (Reverse Image Search) permit fact-checkerilor să determine originea și autenticitatea unei imagini. Acest lucru este crucial pentru identificarea manipulării vizuale și pentru confirmarea contextului unei imagini.

FotoForensics

acest site utilizează analiza nivelului de eroare (ELA) pentru a detecta părți ale imaginii care ar putea fi modificate. ELA caută diferențe în nivelurile de calitate ale imaginii, evidențiind locurile unde pot fi aduse modificări;

Google Image Search

prin încărcarea sau introducerea URL-ului unei imagini, utilizatorii pot găsi conținut, cum ar fi imagini asociate sau similare, site-uri web și alte pagini, utilizând acea imagine specifică;

Exif Data Analysis

este un instrument online care afișează informații despre fișierul de schimb al imaginii (EXIF) al unei fotografii digitale, care include data și ora, setările camerei și, în unele cazuri, locația GPS;

JPEGSnoop

o aplicație gratuită disponibilă doar pentru Windows, care poate determina dacă o imagine a fost redactată. Poate deschide fișiere AVI, DNG, PDF, THM și fișiere JPEG încorporate. De asemenea, extrage metadate, inclusiv data, tipul camerei, setările obiectivului etc..

TinEye

un sistem de căutare inversă a imaginilor, care leagă imaginile de creatorii lor, permițând utilizatorilor să afle de unde provine o imagine, cum este utilizată, dacă există versiuni modificate și dacă există copii cu rezoluție mai mare.

Verificarea identității

Instrumente de verificare online utilizate pentru a găsi date de contact și profilurile utilizatorilor care sunt activi pe rețelele de socializare:

AnyWho	un catalog gratuit de pagini albe cu funcționalitate de căutare inversă;
AllAreaCodes	permite utilizatorilor să caute orice nume și adresă asociate cu un număr de telefon. Serviciul este gratuit dacă numărul este listat în „Paginile Aurii”, iar ei furnizează informații detaliate despre numerele care nu sunt incluse în listă, contra unei mici taxe;
Căutare grafică pe Facebook	furnizează o metodă simplificată de căutare a persoanelor pentru a verifica informațiile. Jurnaliștii nu sunt obligați să cunoască numele persoanei pe care o caută; în schimb, pot efectua căutarea pe baza altor criterii cunoscute, cum ar fi locația, ocupația și vârsta;
GeoSocial Footprint	un site web unde poți urmări „urmele” de localizare ale utilizatorilor, create pe baza postărilor cu suport GPS, verificări sociale, căutare de locație pe bază de limbaj natural (geocodificare) și colectare de date despre profile;
Hoverme	acest plugin pentru Google Chrome afișează profilurile utilizatorilor de rețele sociale din alte rețele pe baza fluxului lor de știri de pe Facebook;
LinkedIn	grație istoricului de activitate și al conexiunilor de pe LinkedIn, poate oferi resurse suplimentare pentru urmărirea unei persoane și verificarea identității sau istoriei sale;
Muck Rack	o listă de mii de jurnaliști pe Twitter, Facebook, Tumblr, Quora, Google+, LinkedIn, care au fost verificați de echipa editorilor de la Muck Rack;
Numberway	un catalog al cărților de telefoane internaționale;
Person Finder	unul dintre cele mai cunoscute baze de date cu sursă deschisă, care permite oamenilor să publice și să caute informații despre starea persoanelor afectate de dezastre naturale. De fiecare dată când are loc o catastrofă la scară mare, grupul de criză Google organizează căutarea persoanelor;
Pipl.com	caută urmele unei persoane pe internet și poate ajuta la identificarea acesteia folosind mai multe conturi de rețele sociale, înregistrări publice și date de contact;
Rapportive	acest plugin pentru Gmail furnizează utilizatorilor profilul contactelor lor, inclusiv conturi de socializare, locație și ocupație;

Spokeo	un motor de căutare de persoane care poate găsi oameni după nume, adresă de e-mail, număr de telefon sau nume de utilizator. Rezultatele sunt consolidate într-un profil care arată genul și vârsta, informațiile de contact, ocupația, educația, statutul familial, profilul economic și fotografii;
WebMii	caută link-uri web care corespund numelui unei persoane sau poate identifica persoane neidentificate prin cuvinte cheie. Oferă o evaluare a vizibilității online, care poate fi utilizată pentru detectarea profilurilor false;
WHOIS	găsește utilizatorii înregistrați ai unui nume de domeniu și furnizează data înregistrării, locația și datele de contact ale înregistrantului sau succesorului legal.

Verificarea locului

Instrumente de verificare care permit de a stabili dacă s-a întâmplat cu adevărat ceva acolo unde, conform declarațiilor mulțimii, s-a afirmat că s-a întâmplat:

Flickr	căutarea fotografiilor cu geolocație;
free-ocr.com	extrage textul din imagini, pe care apoi îl puteți insera în Google Translate sau efectua căutări pe alte resurse cartografice;
Google Maps	Hartă online care furnizează imagini aeriene sau satelitare de înaltă rezoluție, acoperind o mare parte a suprafeței Pământului, cu excepția zonelor din jurul polilor. Include diverse opțiuni de vizualizare, cum ar fi terenul, informații despre vreme și vizualizare stradală la 360 de grade;
Google Translate	se poate folosi pentru detectarea indiciilor privind locația (de exemplu, semne) scrise în alte limbi;
MeteoFrance	Agenția Meteorologică Franceză oferă acces gratuit la imagini radar și satelit europene, hărți și date de modelare climatică;
NASA Earth Observatory	observatorul a fost creat pentru a împărtăși imagini și informații satelitare cu publicul. Funcționează ca un depozit de imagini de date globale, oferind hărți, imagini și seturi de date accesibile gratuit;
Coduri poștale în Statele Unite	Hartă online a Statelor Unite, clasificată după codurile poștale. Utilizatorii pot căuta un anumit cod poștal sau pot explora harta pentru a obține informații despre diferitele coduri poștale;
Wolfram Alpha	Sistemul de calcul al răspunsurilor, care răspunde la întrebări utilizând date structurate și atent selectate din baza sa de informații. Spre deosebire de motoarele de căutare, care furnizează o listă de site-uri relevante, Wolfram Alpha oferă răspunsuri directe bazate pe fapte și vizualizări relevante;

Alte instrumente utile

Platforma AIDR	folosește monitorizarea umană și computerizată pentru eliminarea zvonurilor pe Twitter;
Ban.jo	unifică toate rețelele sociale într-o singură platformă, permițând comparația imaginilor și a evenimentelor între ele;
HuriSearch	permite căutarea de conținut pe mai mult de 5000 de pagini web dedicate drepturilor omului și le filtrează ușor pentru a găsi surse verificabile;
InformaCam	aplicația rezolvă problema verificării, utilizând metadatele pentru a determina timpul, data și locația fotografiilor sau videoclipurilor. Utilizatorii pot trimite fișierele lor media și metadatele către părți terțe folosind semnături digitale, criptarea (PGP) și servere TOR securizate;
PeopleBrowser	platformă și instrument prin intermediul căreia se poate urmări și sintetiza rețelele sociale și știrile cu menționarea locului și timpului, pe care apoi pot fi filtrate căutările. Platforma are, de asemenea, un instrument de evaluare a credibilității, măsurând influența și acoperirea utilizatorilor pe rețelele sociale;
Search Systems Net	un catalog internațional de înregistrări publice gratuite;
Snopes.com	Platforme specializate în fact-checking, oferă resurse și evaluări detaliate ale unor afirmații și știri curente. Acestea sunt adesea referințe esențiale pentru fact-checkeri și pentru publicul larg în căutarea informațiilor corecte; Unele instrumente sunt specializate în verificarea declarațiilor publice ale politicienilor sau oficialilor. Platformele precum Politifact, Fact-Check, Factual.ro se concentrează pe analiza acurateței informațiilor furnizate de figurile publice; În Republica Moldova există două platforme specializate în fact-checking, StopFals și Mediacritica;
Stopfake.org	
Factcheck.afp.com	
MythDetector.ge	
Maldita.es	
Correctiv.org	
Fullfact.org	
Snopes.com	
Factcheck.org	
Politifact.com	
Mediacritica.md	
Stopfals.md	
Factual.ro	

Wayback Machine	acest motor de căutare permite de a verifica cum arătau paginile web închise, în care s-ar fi regăsit această știre;
YouTube Face Blur	acest instrument, creat pentru a asigura anonimatul persoanelor care apar în videoclipuri în situații de risc sporit, le permite utilizatorilor să estompeze fețele persoanelor care apar în videoclipurile încărcate de ei. Pentru a-l utiliza, când încărcați un videoclip pe YouTube, accesați „Îmbunătățiri”, apoi „Efecte speciale”. Acolo, puteți alege să estompați toate fețele din videoclip;
InVID YouTube Data Viewer	aceste două instrumente permit analiza detaliată a conținutului video. Acestea pot ajuta la identificarea manipulărilor video, precum și la verificarea sursei și a contextului în care a fost filmat conținutul;
NewsGuard SurfSafe	aceste două extensii pentru browsere oferă feedback instantaneu cu privire la credibilitatea unei surse de știri. Ele pot furniza fact-check-uri în timp real și pot ajuta utilizatorii să identifice surse de informații de încredere;
InVID for Meta CrowdTangle	aceste două instrumente oferă funcționalități utile pentru analizarea și monitorizarea conținutului pe rețelele sociale (Facebook). Ele pot ajuta la identificarea rapidă a conținutului viral și la evaluarea impactului acestuia.

STUDII DE CAZ

Exemplul 1

LIPSA SURSELOR – postările care fac afirmații puternice, dar nu atribuie informațiile unei surse credibile, ar trebui să ridice imediat suspiciuni.

Analiza postării:

<https://www.kp.md/daily/27550.5/4817536/>

Locuitorii Moldovei supraviețuiesc din contul Federației Ruse: Majoritatea transferurilor către țara noastră sunt din diaspora din Rusia, pe care conducerea Sandu preferă să nu o observe

Жители Молдовы выживают за счёт РФ: больше всего переводов в нашу страну - от диаспоры в России, которую власть Санду предпочитает не замечать

Data publicării: 02 septembrie 2023, orele 0:00

kp.md/daily/27550.5/4817536/

ФОТО ВИДЕО ПОЛИТИКА ОБЩЕСТВО ЭКОНОМИКА В МИРЕ ЗВЕЗДЫ ЗДОРОВЬЕ НАУКА КОРОНАВИРУС ПРЕСС-ЦЕНТР КОМУНИСТЫ СПОРТ ПРОИСШЕСТВИЯ ВЫБОР ЭКСПЕРТОВ ДОКТОР СЕМЬЯ ЕЩЕ

РЕКЛАМА

СЕГОДНЯ: ИСТОРИЯ ВОЙНА В УКРАИНЕ ЭКОНОМИКА КОРОНАВИРУС В МОЛДОВЕ

Житители Молдовы выживают за счёт РФ: Больше всего переводов в нашу страну - от диаспоры в России, которую власть Санду предпочитает не замечать

Больше всего денежных переводов в прошлом году в страну поступило из... России

Павел МУНТЯН

Больше всего денежных переводов в прошлом году в страну поступило из России. Фото: Getty Images

Любопытную статистику представил Национальный банк Молдовы.

Молдавская диаспора в России, которую власть Майи Санду предпочитает не замечать, перевела \$442 млн при общей сумме зарубежных переводов в \$1.8 млрд. Более того, поступления из России выросли на 135% в сравнении с 2021 годом.

Второе место занимает... нет, не Италия. Следом за Россией больше всего денег в Молдову перевели из Израиля - \$261.5 млн. Правда, это на 9% меньше, чем перевели оттуда же годом ранее.

Из старушки-Германии в Молдову переведено \$212.8 млн или на 7% больше, чем в 2021.

А вот Италия оказалась лишь на 4-ом месте. Оттуда в Молдову перевели лишь \$201.4 млн, что на 13.3% меньше 2021-ого.

Итак, полмиллиарда \$88 молдавская диаспора из России влила в экономику страны, где на неё плевали с большой горы. В качестве благодарности наши дальновидные руководители просто обязаны разорвать все оставшиеся договоры с СНГ (<https://t.me/tokanamd/21750>) и спровоцировать очередной дипломатический скандал. (<https://t.me/tokanamd/21865>)

1. Existența afirmațiilor puternice?

Locuitorii Moldovei supraviețuiesc din contul Federației Ruse: Majoritatea transferurilor către țara noastră sunt din diaspora din Rusia, pe care conducerea Sandu preferă să nu o observe

Жители Молдовы выживают за счет РФ: Больше всего переводов в нашу страну - от диаспоры в России, [...]

2. Atribuire informațiile postate unei surse credibile?

Parcurgerea acestei postări arată absența sursei de informații.

Ba mai mult, cu eforturi mici de căutare pe Google s-a stabilit că, sursa inițială a acestei informații este canalul Telegram **Мамалыга и Токана**: <https://t.me/tokanamd/22056>, care a postat-o la data de 01 septembrie, orele 17:43.

Ulterior, tot la această dată:

orele 19.33 a fost preluată de portalul de știri Enews.md: <https://enews.md/publicatsia/bolshe-v-sego-deneg-v-moldovu-privezla-moldavskaia-diaspora-iz-rossii/>

orele 20.05 a fost publicată în compartimentul „Comentarii” al portalului de știri Newsmd.md de către utilizatorul **fenix**: <https://newsmd.md/blogs/26876-top-novostej-01092023.html>

orele 21.08 a fost publicată în compartimentul „Comentarii” al portalului de știri Молдавские Ведомости de către utilizatorul **Больше всего денег в Молдову привезла молдавская диаспора из России**: http://www.vedomosti.md/news/slusar-vozmushen-tem-chto-v-rm-pe-revodyat-zakonodatelnye-akt#comment_250642

orele 0.00 (data 02 septembrie 2023) a fost preluată de către portalul de știri Kp.md: <https://www.kp.md/daily/27550.5/4817536/>

data 02 septembrie 2023 a fost publicată în newslin-ul portalului Dzen.ru (care aparține portalului rusesc Yandex.ru) de către utilizatorul **analitik.md**: https://dzen.ru/b/ZPMKduZ98G-UN_NR

Exemplul 2

POSTĂRI CARE PROVOACĂ EMOȚII PUTERNICE – oamenii sunt cei mai vulnerabili la împărtășirea de dezinformări atunci când se simt supărați sau furioși. Dezinformatorii înțeleg acest lucru și vor crea adesea conținut înșelător care declanșează emoții.

Analiza postării:

<https://www.kp.md/online/news/5470421/>

„Acolo nu vor fi bani europeni pentru dezvoltarea satelor și orașelor”: Maia Sandu a povestit în rusă ce se va întâmpla cu cei care nu vor vota PAS

«Там европейских денег на развитие сёл и городов не будет»: Майя Санду на русском языке рассказала, что будет с теми, кто не проголосует за ПАС

Data publicării: 26 septembrie 2023, orele 09:54

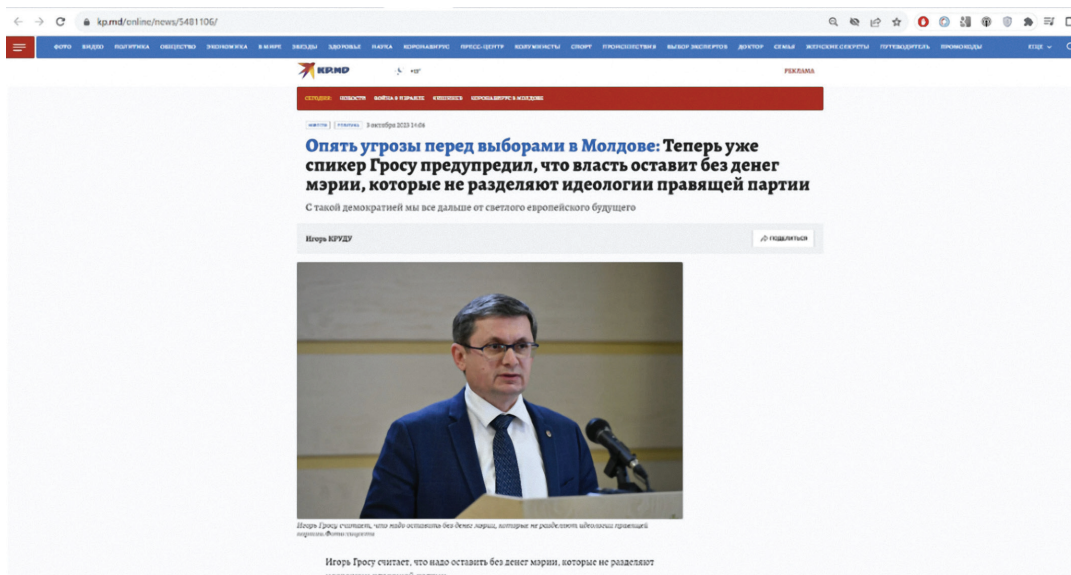
Analiza postării:

<https://www.kp.md/online/news/5481106/>

Din nou amenințări înainte de alegeri în Moldova: Deja și Președintele Grosu a avertizat că autoritățile vor lăsa fără bani primăriile care nu împărtășesc ideologia partidului de guvernământ

Опять угрозы перед выборами в Молдове: Теперь уже спикер Гросу предупредил, что власть оставит без денег мэрии, которые не разделяют идеологии правящей партии

Data publicării: 03 octombrie 2023, orele 14:06

Stegulețe roșii	Da	Nu
-----------------	----	----

1. Evocare de emoții puternice:

[...] Майя Санду на русском языке рассказала, что будет с теми, кто не проголосует за ПАС

[...] Теперь уже спикер Гросу предупредил, что власть оставит без денег мэрии, которые не разделяют идеологии правящей партии

2. Este un conținut înșelător care declanșează emoții? Oamenii se simt supărați și pot fi furioși?

Aceste postări au fost preluate de către canalul de Telegram Гагаузская Республика:
https://t.me/Republic_Of_GaGauZia/41976

În conținutul postării se regăsesc exclamații, care pot declanșa cititorilor emoții negative ca furie, supărare, iritare etc.. De asemenea, această postare a fost vizualizată de 11,2 mii de urmăritori:

Anterior, președintele Maia Sandu a spus că localitățile care votează „greșit” ar trebui să fie private de finanțare.

Vă place?

Răbdați, vor decide niște inepti, deși conform legii nu au niciun drept!

Ранее президент Майя Санду заявила, что населенные пункты, которые проголосуют «неправильно» должны быть лишены финансирования.

Нравится?

Терпите, какие то чмошники будут решать, хотя по закону не имеют права!

Exemplul 3

CONȚINUTUL PARTAJAT: dezinformatorii „camuflează” adesea informațiile false prin partajarea pe mai multe platforme sociale. De obicei, o creștere a surselor de dezinformare se înregistrează în perioada campaniei electorale, deoarece multe platforme de fake news se camuflează ca platforme de schimb de informații pentru a manipula electoratul prin injectarea de informații de naturate, care, în final, au ca scop promovarea/compromiterea unui concurent politic.

Analiza postării:

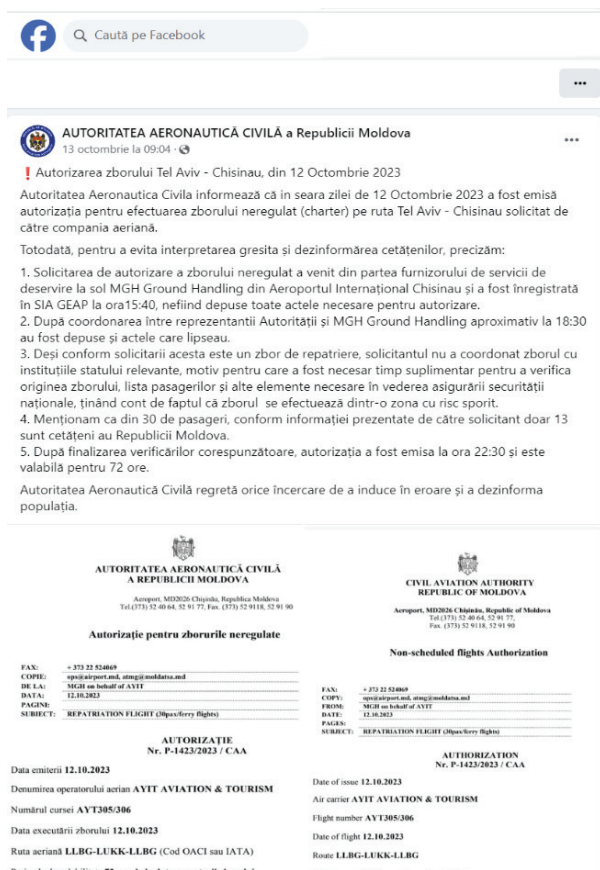
<https://www.caa.md/autorizarea-zborului-tel-aviv-chisinau-din-12-octombrie-2023-3-597>

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100064648693988>

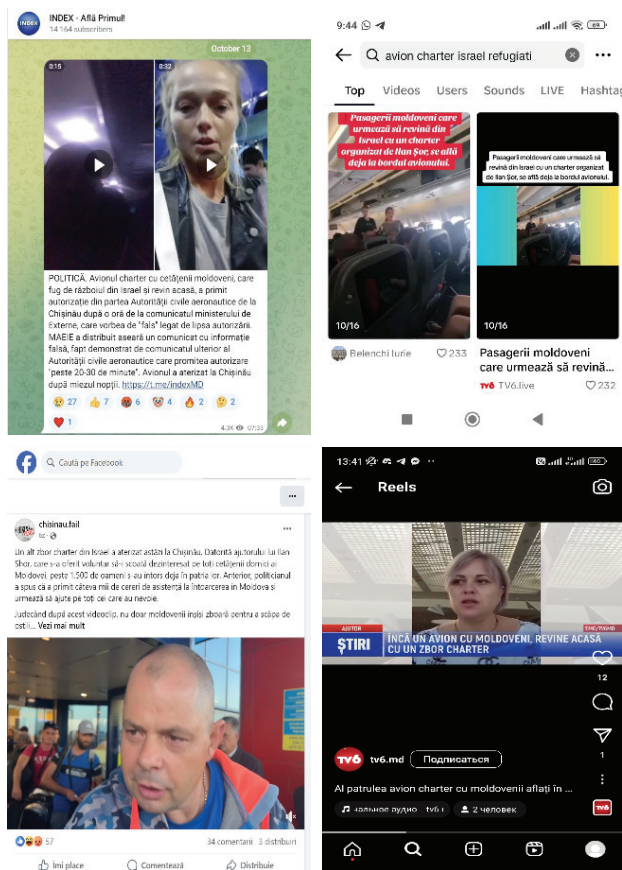
Autorizarea zborului Tel Aviv - Chișinău, din 12 Octombrie 2023

Data publicării: 13 octombrie 2023

ADEVĂR

FALS

NB: Controversatul om de afaceri Ilan Șor (*anunțat în urmărire internațională*) a acuzat autoritățile moldovenești că nu ar permite aterizarea la Chișinău a unui avion pe care l-a închiriat pentru cetățenii moldoveni aflați în Israel, care își doresc să revină acasă din cauza conflictului militar din această țară (la 7 octombrie 2023, gruparea teroristă palestiniană Hamas a lansat cel mai mare atac din ultimii ani asupra Israelului). Atunci, reprezentanții Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene (MAEIE) al Republicii Moldova au declarat că „nu există nici un impediment din partea autorităților noastre, sunt falsuri și speculații”.

Ulterior, Ilan Șor a menționat că avionul charter pe care l-a organizat pe 12 octombrie „abia noaptea a primit permisiunea de a zbura”. Potrivit lui Șor, zborul a fost reprogramat pentru 13 octombrie dimineața, iar el le-a organizat pasagerilor transfer și cazare la hotel.

Stegulețe roșii	Da	Nu
1. Aceste informații sunt concepute pentru a le partaja ușor pe rețele sociale?		
2. Este un conținut înșelător care declanșează emoții? Oamenii se simt supărați și pot fi furioși?		
3. Conținutul postărilor video promovează un concurent electoral și discreditează pe altul?		
4. Aceste informații, imagini video sunt distribuite de către mass-media care a fost sancționată?		

Aceste informații și postări video au fost preluate de către canalul de televiziune TV6, al cărui licență de emisie a fost suspendată de către Consiliul Audiovizualului pe perioada stării de urgență în scopul protejării spațiului informațional național și prevenirii riscului de dezinformare prin răspândirea informațiilor false sau a tentativelor de manipulare a opiniei publice.

<https://www.facebook.com/tv6md/>

<https://www.youtube.com/@TeleviziuneaCentrala>

EXEMPLE DE ȘTIRI FALSE

ȘTIRI FALSE DESPRE CORONAVIRUS

Pandemia de Covid-19 a oferit un teren prielnic pentru informații false online, cu numeroase exemple de știri false pe tot parcursul crizei. Un exemplu persistent de știri false pe rețelele sociale a fost afirmația că tehnologia 5G a fost legată de răspândirea virusului, presupunându-se că 5G compromite sistemul imunitar în timp ce virusul se răspândește prin intermediul undelor radio. Aceste afirmații erau false și au fost dezmințite în mod repetat de către surse oficiale, dar continuau să fie difuzate și preluate la scară largă de alte portaluri de știri, social media etc..

În Republica Moldova aceste știri false au fost combătute, cu argumente și surse veridice, de către platforma online www.stopfals.md²⁴, care este un produs al Asociației Presei Independente (API), creat pentru a asigura continuitatea Campaniei media împotriva informației false și tendențioase STOP FALS!

Sursa: STOP FALS!

²⁴ FALS: Tehnologia 5G a provocat răspândirea noului coronavirus, iar în Moldova sunt instalate antene 5G. Mariana Jacot; <https://stopfals.md/ro/article/fals-tehnologia-5g-a-provocat-raspandirea-noului-coronavirus-iar-in-moldova-sunt-in-stalate-antene-5g-180306>

ȘTIRE FALSĂ DESPRE TELEVIZIUNEA ÎNCHISĂ ÎN MOLDOVA PENTRU CĂ PROMOVA „VALORILE FAMILIEI TRADIȚIONALE”

Știrile false și dezinformarea au devenit o problemă majoră în timpul campaniilor electorale, cu afirmații false și înșelătoare pe tot spectrul politic și social, cum ar fi că Republica Moldova este condusă de către un regim autoritar, care suspendă licențele televiziunilor „incomode” pe perioada situației excepționale, iar pe de altă parte, - că acordă unele drepturi suplimentare minorităților sexuale. Exemplul cel mai elocvent ține de neprelungirea licențelor de emisie pentru două posturi de televiziune: Primul în Moldova („Первый в Молдове”) și Familia („Семья”).

O analiză a publicației online românești „Veridica” specializată în monitorizarea, analiza și demontarea campaniilor de fake news a evocat că, știrea falsă a fost creată de un site găgăuz în limba rusă²⁵. Știrea conținea informația, precum că canalului de televiziune regională Familia („Семья”) nu i s-a prelungit licența pentru că promova „valorile familiei tradiționale” și „încurca LGBT-iștilor”²⁶, iar licența de emisie a postului de televiziune „Primul în Moldova” deja era suspendată de mai bine de 9 luni și era firesc să nu i se anuleze interdicția. De fapt, ambele posturi de televiziune au fost sancționate pentru mai multe nereguli repetate.

<https://gagauznews.com/113063/lgbt-nastupaet-vlasti-moldovy-po-tihomu-zakryli-telekanal-semya.html>

ЛГБТ наступає: власти Молдовы по-тихому закрыли телеканал «Семья»

LGBT avansează: autoritățile moldovenești au închis discret postul TV „Semya” (Familia)

The screenshot shows a news article on the website gagauznews.com. The article is titled "ЛГБТ наступає: власти Молдовы по-тихому закрыли телеканал «Семья»" (LGBT is advancing: Moldovan authorities quietly closed the TV channel "Semya"). The article is dated 17.10.2023. The text discusses the suspension of licenses for two TV channels, "Primul în Moldova" and "Familia", citing the promotion of "traditional family values" and the "confusion of LGBT people" as reasons. The article also mentions that the license for "Primul în Moldova" was suspended for over 9 months. The article is written in Russian. On the right side of the page, there are several smaller news items and a section for "Все новости" (All news).

²⁵ Приднестровье раздора: кто стоит за терактами в Тирасполе. РИА Новости; <https://ria.ru/20220427/pridnestrovo-1785585774.html>

²⁶ Maia Sandu: Exploziile au fost provocate de forțe pro-război. Deutsche Welle; <https://www.dw.com/ro/maia-sandu-exploziile-au-fost-provocate-de-for%C8%9Be-pro-r%C4%83zboi-din-interiorul-regiunii-transnistrene/a-61600135>

ȘTIRE FALSĂ DESPRE ATACUL ASUPRA SEDIULUI AȘA-NUMITULUI SERVICIU DE SECURITATE DE LA TIRASPOL („MGB”)

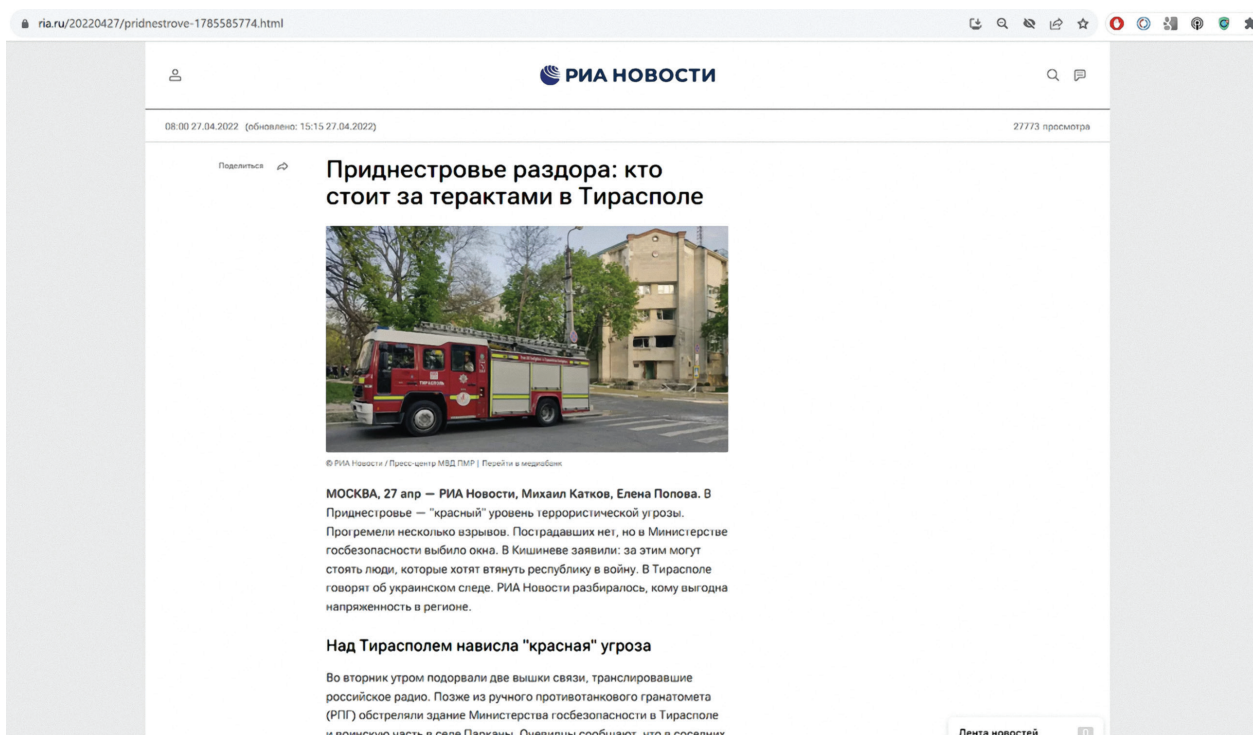
Imediat după atacul din aprilie 2022 cu lansatorul de grenade asupra sediului „mgb” de către persoane necunoscute, Federația Rusă²⁷, precum și regimul secesionist de la Tiraspol²⁸ au acuzat Kievul și serviciile speciale occidentale de realizarea acestui atentat cu scopul destabilizării situației în regiune, creșterii nervozității populației și deschiderii celui de-al doilea front ruso-ucrainean. Chișinăul²⁹, dar și Kievul au negat aceste declarații, menționând că atentatul reprezintă o escaladare a tensiunilor de către diferite forțe din interiorul regiunii secesioniste.

În rezultatul diferitor acte teroriste, deseori, apar teorii ale conspirației. Aceste acțiuni sunt percepute ca operațiuni sub „steag străin” (false flag), adică realizate de către un stat sau organizație secretă cu scopul de a învinui pe alții sau pentru a oferi o acoperire pentru realizarea altor acțiuni. Și ea (percepția) devine, deja, un stereotip general acceptat.

<https://ria.ru/20220427/pridnestrove-1785585774.html>

Приднестровье раздора: кто стоит за терактами в Тирасполе

Transnistria discordiei: cine stă în spatele atacurilor teroriste de la Tiraspol

ria.ru/20220427/pridnestrove-1785585774.html

РИА НОВОСТИ

08:00 27.04.2022 (обновлено: 15:15 27.04.2022) 27773 просмотра

Поделись

Приднестровье раздора: кто стоит за терактами в Тирасполе

© РИА Новости / Пресс-центр МВД ПМР | Перейти в медиабанк

МОСКВА, 27 апр — РИА Новости, Михаил Катков, Елена Попова. В Приднестровье — “красный” уровень террористической угрозы. Прогрели несколько взрывов. Пострадавших нет, но в Министерстве госбезопасности выбило окна. В Кишиневе заявили: за этим могут стоять люди, которые хотят втянуть республику в войну. В Тирасполе говорят об украинском следе. РИА Новости разбирались, кому выгодна напряженность в регионе.

Над Тирасполем нависла “красная” угроза

Во вторник утром подорвали две вышки связи, транслировавшие российское радио. Позже из ручного противотанкового гранатомета (РПГ) обстреляли здание Министерства госбезопасности в Тирасполе и воинскую часть в селе Парканы. Очевидцы сообщают, что в соседних

Лента новостей

²⁷ Приднестровье раздора: кто стоит за терактами в Тирасполе. РИА Новости; <https://ria.ru/20220427/pridnestrove-1785585774.html>

²⁸ В Приднестровье не будет парада 9 Мая, а на въезде в города установят блокпосты. Парламентская Газета; <https://www.pnp.ru/in-world/v-pridnestrove-ne-budet-parada-9-maya-a-na-vezde-v-goroda-ustanovyat-blok-posty.html>

²⁹ Maia Sandu: Exploziile au fost provocate de forțe pro-război. Deutsche Welle; <https://www.dw.com/ro/maia-sandu-exploziile-au-fost-provocate-de-for%C8%9Be-pro-r%C4%83zboi-din-interiorul-regiunii-transnistrene/a-61600135>

ȘTIRE FALSĂ DESPRE EUROVISION 2016: 12 SAU CEL PUȚIN 10 PUNCTE PENTRU UCRAINA DIN PARTEA MOLDOVEI

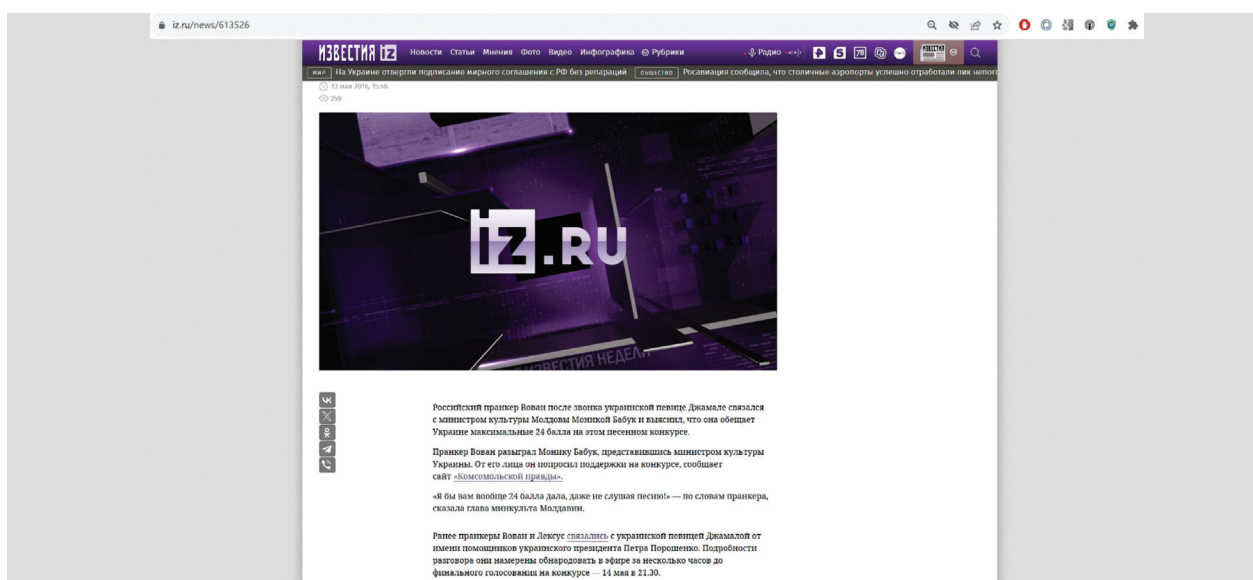
După farsele telefonice cu președintele Nicolae Timofti și ex-ministrul afacerilor interne, Oleg Balan, o altă victimă a farsei a fost Monica Babuc, ministru a culturii, care a fost pusă la cale de jurnaliștii prankeri ruși, Vovan și Lexus³⁰. Aceasta a fost telefonată de către unul din ei, care s-a dat drept ministrul culturii din Ucraina și a rugat-o, din numele președintelui ucrainean, Petro Poroșenko, să asigure 12 sau cel puțin 10 puncte pentru Ucraina la Eurovision.

În pofida infirmării, farsele care vizează primele persoane în stat provoacă reacții de dezamăgire în rândul cititorilor, în special pe rețelele de socializare.

<https://iz.ru/news/613526>

Пранкер узнал о сговоре Молдавии и Украины на «Евровидении»

Un pranker a aflat despre complicitatea dintre Moldova și Ucraina la Eurovision

³⁰ FARSĂ // Monica Babuc, ȚINTA unei glume a jurnaliștilor ruși. Ziarul Național; <https://www.ziarulnational.md/farsa-monica-babuc-tinta-unei-glume-a-jurnalistilor-rusi/>

Exemplu de clickbait

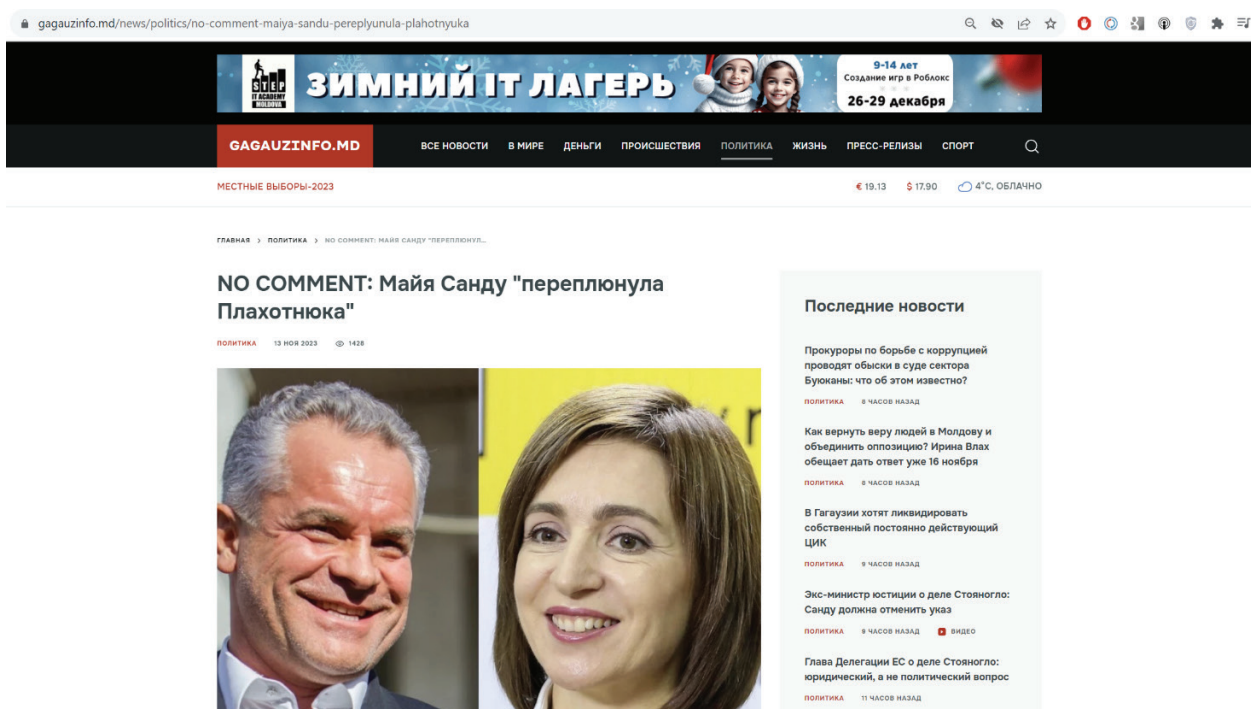
<https://unica.md/monden/ce-faci-atunci-cand-totul-s-a-oprit-pregatiri-pentru-o-pana-de-curent-catastrofala/>

Exemplu de propagandă:

NO COMMENT: Maia Sandu „l-a întrecut pe Plahotniuc”

<https://gagauzinfo.md/news/politics/no-comment-maiya-sandu-pereplyunula-plahotnyuka>

Exemplu de jurnalism de proastă calitate

<https://unimedia.info/ro/news/6c3b65ca10e44b5a/lemne-net-si-iarna-md-alo-harward-avem-o-problema-internautii-amuzati-de-site-ul-lemne-md-reactia-lui-alaiba-la-glumele-care-au-impanzit-internetul.html>

Exemplu de titluri înșelătoare

<https://www.ziarulnational.md/moldovenii-au-luat-cu-asalt-farmaciile-ca-sa-si-faca-rezerve-de-dexametazona-dupa-ce-oms-a-anuntat-ca-acest-preparat-este-eficient-in-tratamentul-pentru-covid-19-ministra-sanatatii-am-avut-o-alerta-extraordinara/>

Exemplu de conținut impostor

Moldova poate deveni un epicentru al „Cernobîlului biologic”

<https://newsmd.md/blogs/11062-moldova-mozhet-stat-jepicentrom-biologicheskogo-chernobylya.html>

newsmd.md/blogs/11062-moldova-mozhet-stat-jepicentrom-biologicheskogo-chernobylya.html

Ср, 15 ноября 2023

NEWSMD.md НОВОСТИ СТАТЬИ БЛОГИ ВИДЕО КОНТАКТЫ ДОБАВИТЬ ПУБЛИКАЦИЮ СПОРТ

Поиск

Персоны Погода Происшествия Регионы Позитивные Юмор Курс валют Кишинёв

ЛЕНТА НОВОСТЕЙ

Вчера, 14:23 ВСМ дал разрешение на арест и обыск четырех судей 0

Вчера, 14:21 Санду: Населенные пункты с проевропейскими мэрами будут иметь доступ к деньгам ЕС 0

Вчера, 14:18 Митрополит Владимир созывает собрание священников после призыва присоединиться к Румынской православной церкви 1

Вчера, 14:11 В Молдове подешевела электроэнергия. Решение НАРЭ вступило в силу В 0

13-11-2023, 18:54 "Газпром" не утвердил отчет об аудите задолженности, проведенный Кишиневом 0

13-11-2023, 18:42 Fulger проведет ночные учения: граждане просят сохранять спокойствие 0

13-11-2023, 15:14 Ион Суручану госпитализирован 0

13-11-2023, 14:45 Новый член

Молдова может стать эпицентром «биологического Чернобыля»

3 2 198 Блоги Опубликован(a) lelea1986 21-04-2020, 23:30 1

Сейчас в прессе и в социальных сетях вновь обсуждается тема наличия в Молдове секретной биологической лаборатории США, которая проводит работы над выведением штаммов заразных заболеваний, устойчивых к северным широтам и ориентированных на применение к местной флоре и фауне. Угроза более чем значительная, учитывая мировую пандемию COVID-19, так как сейчас не стихают обсуждения о том, что сам вирус мог быть рукотворным и используемым в качестве биологического оружия.

Недавно руководство США обвинило Китай в разработке данного вируса в Ухане, но в тоже время сам Вашингтон десятки лет финансирует через Пентагон работу военных биологических лабораторий по всему миру, а после распада СССР и на территории бывших союзных республик. В частности, с 2016 года действует такая центральная референс-лаборатория в Казахстане в самом крупном мегаполисе Алматы, более десяти лет функционирует такая же лаборатория в Грузии, но самое страшное – в Украине, в непосредственной близости от нас – Одессе.

Разговоры о создании таких лабораторий в Молдове пошли еще с 2017-го года и не случайно с самого начала обвиняли в проведении такой деятельности Украинский научно-технологический центр (УНТЦ), работающий и в Молдове в сотрудничестве с Академией наук (АНМ). Естественно, что украинские биологи и их молдавские коллеги

ДРУГИЕ НОВОСТИ

МНЕНИЯ

FENIX Какokratia — власть худших и приемы борьбы с нею по Герману Оберту 4

FENIX Патократия: власть психопатов 21

FENIX Почему ко власти приводят гомосексуалистов и трансгендеров? 24

FENIX Кто придумал миф о перенаселении Земли 2

FENIX Глобалисты активизируют планы по созданию глобального голода 5

Exemplu de dezinformare

SUA vrea să transforme Moldova într-un „taran împotriva Rusiei”

https://antimaydan.info/2023/10/ssha_hotyat_prevratit_moldaviu_v_taran_protiv_rossii.html

antimaydan.info/2023/10/ssha_hotyat_prevratit_moldaviu_v_taran_protiv_rossii.html

антимайдан новости Крым Украина Донецк Харьков видео сейчас

США хотят превратить Молдавию в "таран против России"

2023-10-30 20:28

Постсоветских пространство. Новости государства бывшего СССР

США хотят превратить Молдавию в "таран против России"

Жители штата Колорадо выложили в Сеть кадры бесконечной вереницы вагонов с тяжелой военной техникой. Авторы ролика рассказали, что шокированы и видят такое впервые. Но для кого эти тонны американского оружия? Разноно предположить, что для Израиля, ведь на днях Вашингтон не только пообещал Тель-Авиву беспрецедентную военную помощь, но и направил к берегам Израиля две тысячи норвежских лехтинцев. Об этом сообщил CNN со ссылкой на источники из Пентагона.

Однако выяснилось неожиданное: техника и американская группировка отправляются в солнечную Молдавию. Для чего США перебрасывают технику к границам Приднестровья?

Меню

Антимайдан новости

Новости за 24 часа

РАЗДЕЛЫ

НОВОРОССИЯ

Донецк, Краматорск, Крым, Луганск, Мариуполь, Новости ДНР, Новости ЛНР, Новости Приднестровья, Ситуация на блокпостах, Славянск, Шереметьево,

ОПОЛЧЕНИЕ НОВОРОССИИ

Сводки от ополченцев Новороссии, Алексей Моговой, Ополченец Гиви, Ополченец Моторола, Севастопольская дуга, Сводки Бесурин,

ЛЮДИ

Александр Копылов, Андрей Стрелков,

СОВЕТИИ

Бои за донецкий аэропорт, Добровольческий корпус, Константин Мадьяр, Отставка и арест А. Туркина, Переговоры в Минске, Разрешение автобусов под Волновской, Стрельба в Николаеве,

Exemplu de satiră sau parodie

<https://moldova.europalibera.org/politigraf/2020/11/9>

← → ↺

moldova.europalibera.org/politigraf/2020/11/9

≡

PRODUSE

Q

SATIRĂ: POLITIGRAF

luni 9 noiembrie 2020

 Calendar ▾

NOIEMBRIE 09, 2020

Înainte spre turul doi! (COMICS „Cuibușor de nebunii” nr.19)

În noul număr al comicsului „Cuibușor de Nebunii”, președintele Igor Dodon vede lumi paralele fără să vrea, iar rivala sa, Maia Sandu, ar vrea să se poată dedubla și căpăta o identitate paralelă pentru a-i cuceri și pe alegătorii lui Renato Usatîi.

OCTOMBRIE 21, 2020

Posterele greșite (COMICS „Cuibușor de nebunii” nr.18)

AUGUST 26, 2020

Vaccinul prematur (COMICS „Cuibușor de nebunii” nr.17)

Președintele Dodon este pus într-o situație imposibilă: „vaccinul” rusesc anti-coronavirus trebuie făcut pentru că așa zice Vladimir Putin, dar o să doară și te poți aștepta la orice după asta! Psihoterapeuta și mindsetista Andreeana Borsh îi sugerează să tragă de timp.

IUNIE 22, 2020

Paradă fără public (COMICS „Cuibușor de nebunii” nr.16)

SURSE BIBLIOGRAFICE

1. Conform apariției cronologice:
2. La 30 octombrie 2023 Serviciul de Informații și Securitate a blocat 31 de portaluri web, dintre care 21 de site-uri de știri rusești și a suspendat licențele de emisie a 6 posturi de televiziune pentru promovarea știrilor false în domenii ce afectează securitatea națională, precum și sursele online care, prin mesajele promovate, incită la ură, la dezordini în masă sau război; <https://sis.md/ro/content/decizii-noi-privind-securitatea-informa%C8%9Bional%C4%83-republicii-moldova>
3. Social media manipulation by political actors now an industrial scale problem prevalent in over 80 countries – annual Oxford report. Oxford Internet Institute, University of Oxford, 13 Jan 2021; <https://www.oii.ox.ac.uk/news-events/news/social-media-manipulation-by-political-actors-now-an-industrial-scale-problem-prevalent-in-over-80-countries-annual-oxford-report/>
4. Collins 2017 Word of the Year Shortlist. Collins Dictionary. November 2017; <https://blog.collinsdictionary.com/language-lovers/collins-2017-word-of-the-year-shortlist/>
5. Informare și dezinformare în peisajul media actual. Toolkit pentru copii și tineri. Centrul pentru Jurnalism Independent. UNICEF: Programul de Educație Media. 2021, p.10; <https://cji.ro/wp-content/uploads/2021/06/Toolkit-informare-si-dezinformare.pdf>
6. Wardle, Claire. Professor of the Practice of Health Services, Policy and Practice; <https://vivo.brown.edu/display/cwardle>
7. Before 'fake news,' there was Soviet 'disinformation'. Adam Taylor, November 26, 2016; <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/11/26/before-fake-news-there-was-soviet-disinformation/>
8. British Government Bans the Phrase 'Fake News', Newsweek, Oct 23, 2018; <https://www.newsweek.com/british-government-bans-phrase-fake-news-1182784>
9. Claire Wardle, Hossein Derakhshan. Information disorder: toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Council of Europe report DGI(2017)09, p.33; <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>
10. Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174 din 08.11.2018; În: Monitorul Oficial al RM nr. 462-466; https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131836&lang=ro
11. Deepfake vs. Drepturi digitale. Asociația pentru Tehnologie și Internet; <https://apti.ro/content/deepfake-vs-drepturi-digitale>
12. Afirmațiile lui Bolea privind cei 30 de mii de sirieni, denunțate; „Manipulează pentru a acapara puterea alături de PD”. JurnalTV, 23.05.2018; <https://www.jurnal.md/ro/news/a9beff8d0e4fa8d4/afirmatiile-lui-bolea-privind-cei-30-de-mii-de-sirieni-denuntate-manipuleaza-pentru-a-acapara-puterea-alaturi-de-pd.html>
13. Boții sociali: Formatori de opinie pe internet? Zoe Bunje, Goethe-Institut Bukarest, <https://www.goethe.de/prj/fok/ro/akt/21636747.html>
14. Trolli & trolling – între pericole și soluții. Podcast CuMINTE, Mediacritica; <https://mediacritica.md/podcast/trolli-trolling-intre-pericole-si-solutii/>
15. #PEÎNȚELES. Ce înseamnă fact-checking? Mediacritica – Primul portal de educație mediatică; <https://mediacritica.md/peinteles-ce-inseamna-fact-checking/>

16. Cum funcționează verificarea informațiilor. Meta Transparency Center; <https://transparency.fb.com/ro-ro/features/how-fact-checking-works/>
17. Un oficial UE spune că Twitter abandonează pactul voluntar al blocului împotriva dezinformării. Euronews România; <https://www.euronews.ro/articole/un-oficial-ue-spune-ca-twitter-abandoneaza-pactul-voluntar-al-blocului-impotriva>
18. Cum gestionează Google Search dezinformarea în timpul situațiilor de criză sau evenimentelor globale? TS2; https://ts2.shop/en/pswp-main-item?post_name=cum-gestioneaza-google-search-dezinformarea-in-timpul-situatiilor-de-criza-sau-evenimentelor-globale&url_rewrite=posts
19. Top Six Red Flags that a News Story is Unreliable, Disreputable and Embarrassing for You to Share. Ad Fontes Media; https://www.nodelcorp.com/wp-content/uploads/2020/05/Top_Red_Flags_2020_Licensed.pdf
20. Ten questions for news detection, The News Literacy Project; <https://www.courts.ca.gov/documents/BTB24-PreCon2G-3.pdf>
21. 20 Questions To Help Students Think Critically About News, TeachThought; <https://www.teachthought.com/critical-thinking/think-critically-about-news/>
22. Metodologia privind constatarea și evaluarea cazurilor de dezinformare în conținuturile audiovizuale. Consiliul Audiovizualului; <https://consiliuaudiovizual.md/wp-content/uploads/2023/07/Proiectul-Metodologiei-cazuri-dezinformare.pdf>
23. În căutarea antidotului juridic pentru dezinformare. Lecții și reflecții. Cristina Durnea. Centrul pentru Jurnalism Independent; <https://mediacritica.md/in-cautarea-antidotului-juridic-pentru-dezinformare-lectii-si-reflectii/>
24. Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174 din 08.11.2018; În: Monitorul Oficial al RM nr. 462-466; https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131836&lang=ro
25. FALS: Tehnologia 5G a provocat răspândirea noului coronavirus, iar în Moldova sunt instalate antene 5G. Mariana Jacot; <https://stopfals.md/ro/article/fals-tehnologia-5g-a-provocat-raspandirea-noului-coronavirus-iar-in-moldova-sunt-instalate-antene-5g-180306>
26. FAKE NEWS: Televiziune închisă în Moldova pentru că promova „valorile familiei tradiționale”. Veridica; <https://www.veridica.ro/stiri-false/fake-news-televiziune-inchisa-in-moldova-pentru-ca-promova-valorile-familiei-traditionale>
27. ЛГБТ наступает: власти Молдовы по-тихому закрыли телеканал «Семья». GagauzNews; <https://gagauznews.com/113063/lgbt-nastupaet-vlasti-moldovy-po-tihomu-zakryli-telekanal-semya.html>
28. Приднестровье раздора: кто стоит за терактами в Тирасполе. РИА Новости; <https://ria.ru/20220427/pridnestrove-1785585774.html>
29. В Приднестровье не будет парада 9 Мая, а на въезде в города установят блокпосты. Парламентская Газета; <https://www.pnp.ru/in-world/v-pridnestrove-ne-budet-parada-9-maya-a-na-vezde-v-goroda-ustanovyat-blok-posty.html>
30. Maia Sandu: Explosiile au fost provocate de forțe pro-război. Deutsche Welle; <https://www.dw.com/ro/maia-sandu-exploziile-au-fost-provocate-de-for%C8%9Be-pro-r%C4%83zboi-din-interiorul-regiunii-transnistrene/a-61600135>
31. FARSĂ // Monica Babuc, ȚINTA unei glume a jurnaliștilor ruși. Ziarul Național; <https://www.ziarulnational.md/farsa-monica-babuc-tinta-unei-glume-a-jurnalistilor-rusi/>